

Riksdagsrevisorerna har icke berört en omständighet, som enligt redaktörens uppfattning bör vara A och O för en uppslagsbok av statskalenderns natur, nämligen, som ovan antytts, dess *aktualitet*. I det avseendet måste kalendern vara perfekt. Genom de många årens goda samarbete redaktionen och tryckeriet emellan har rationaliseringen genom impulser från båda hållen bringats så långt, att uppgifter till tiden omkring 10 à 15 januari kunnat medtagas, trots att statskalendern regelmässigt föreligger i bokhandeln redan omkring den 10 februari. Stockholm den 3 januari 1963.

GÖSTA LARSSON

Redaktör

Ingrid Reinius-Larsson

Bitr. redaktör

§ 30 Redovisningen av inventarier m. m. vid universitet och högskolor

Statskontoret

Vid de undersökningar som föregick en av statskontoret den 5 juli 1962 framlagd utredning angående universitetsväsendets organisation fick ämbetsverket anledning att i viss utsträckning granska hithörande spörsmål. De iakttagelser som därvid gjordes beträffande de akademiska läroanstalternas inventariebokföring m. m. stämmer väl överens med revisorernas sammanfattande redogörelse. I likhet med revisorerna är statskontoret sålunda av den uppfattningen att förhållandena på förevarande område är otillfredsställande.

Även om bristerna i nuvarande ordning delvis torde kunna tillskrivas avsaknaden av tillräcklig och lämplig personal ävensom bero på arbetsuppgifternas art — de tillhör ej den dagliga rutinen och hänföres ej sällan till sådant arbete som kan skjutas åt sidan och ställas på framtiden — torde emellertid föreligga ett klart uttalat behov att frågekomplexet göres till föremål för en ingående översyn.

En viktig uppgift skulle vid en sådan översyn givetvis vara att utarbeta ett för samtliga akademiska läroanstalter med hänsyn till de speciella förhållandena ändamålsenligt och om möjligt enhetligt system. Till frågor som bör beaktas hör spörsmål i samband med avskrivningar och kassation samt en lämplig gränsdragning mellan inventarier och förbrukningsartiklar. Vidare torde kunna övervägas vissa ändringar av gällande föreskrifter, exempelvis bestämmelsen att inventering årligen skall verkställas under juni månad. Som revisorerna antyder, representerar apparatur och inventarier vid ifrågavarande lärosäten betydande värden. Icke minst gäller detta inventariebeståndet vid de olika institutionerna och motsvarande inrättningar. I detta sammanhang vill statskontoret erinra om att genom anslag från forskningsråd och enskilt håll institutionerna förutom genom statsanslag i stor utsträckning tillföres apparatur och instrument till avsevärda belopp. Detta kräver, bl. a. med hänsyn till äganderättsförhållandena, ett ordnat redovisningssystem. Att närmare klargöra hithörande frågor synes även erfordrligt.

Ändamålsenligare bestämmelser och ett rationellt system för inventariebokföring är alltså önskvärt. Detta är dock icke tillräckligt. Bestämmelserna måste i praktiken följas. Systemet måste fungera smidigt. Effektiv kontroll måste åstadkommas. Sådana synpunkter som att arbete och kostnader

bör — såsom Uppsala universitet framhållit — stå i rimlig relation till de fördelar och den ordning man vill vinna, måste beaktas. En organisation bör tillskapas inom vars ram dessa och liknande aspekter kan tillgodoses. Statskontoret har i sin inledningsvis nämnda utredning framlagt förslag till en organisation som även torde fylla dessa krav. (I det följande ges ej några sidhänvisningar, då utredningen, som skall tryckas, för närvarande endast föreligger i korrektur).

I det föreslagna kanslersämbetet skall sålunda inom en ekonomisk-administrativ byrå finnas en sektion för organisationsfrågor m. m. och en inköpssektion, vilka på riksplanet bl. a. skall verka för samordning och rationalisering också vad avser ifrågavarande arbetsområde.

Motsvarande organ föreslås tillskapas även på universitetsnivå. Lydande under en ekonomisk-administrativ sektion skall det sålunda åligga en särskild planeringsgrupp att bl. a. studera arbetsrutinerna vid läroanstalten och inte minst de av kontorsteknisk art. På grundval av sina studier skall gruppen föreslå förenklingar och kostnadsbesparingar samt följa upp och kontrollera de genomförda förslagen.

Enligt statskontorets utredningsförslag bör inköpen ske centralt och handhas av en central inköpsgrupp, som för sin verksamhet måste ha överblick över läroanstaltens alla behov och resurser. Gruppen förutsättes därför skola aktivt deltaga vid upprättandet av inventarieförteckningar. Vidare föreslås att inventarierna årligen skall inventeras av annan tjänsteman än den som uppgjort inventarieförteckningarna. Vid denna kontroll kan gruppen i viss utsträckning konstatera, var överskottsresurser finns och tillvarata dessa genom att i samråd med berörda intressenter besluta om försäljning eller förflyttning av inventarier.

Med det senast sagda har ämbetsverket endast velat antyda vissa i detta sammanhang aktuella riktlinjer i förslaget. Det bör även framhållas, att de problem som hänger samman med redovisningen av inventarier m. m. vid universitet och högskolor tillhör de områden som i utredningen föreslås bli föremål för ytterligare undersökningar av en särskild kommitté, som bör tillsättas så snart ett beslut fattats om den principiella utformningen av universitetsväsendets organisation. Till ovanstående skall fogas att 1955 års universitetsutrednings sjunde betänkande rörande de högre läroanstalternas administration avses att framläggas inom en snar framtid. Mot bakgrunden härav torde i avvaktan på statsmakternas ställningstaganden riksdagsrevisorerens förevarande förslag ej nu böra föranleda någon åtgärd.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit förste byråsekreterare Adler, föredragande. Stockholm den 28 januari 1963.

PAUL TAMMELIN

Hans V. Adler

Riksrevisionsverket

Den av revisorerna (s. 282 överst) åsyftade utredningen avser en av riksräkenskapsverkets revision avgiven berättelse över i december 1956 företagen fullständig inventering av inventariebeståndet vid fysiologiska institutionen vid Göteborgs universitet. Berättelsen överlämnades av ämbetsverket den 21 januari 1957 till kanslern för rikets universitet med anhållan om yttrande över i berättelsen framförda förslag rörande upprättande av inventarieförteckning vid universiteten. Då kanslerns yttrande icke inkommit har riksrevisionsverket hittills icke kunnat ta ställning i ärendet. Enligt vad

ämbetsverket under hand inhämtat har inventeringsberättelsen den 2 november 1962 remitterats till forskningsrådets samarbetsnämnd.

Riksrevisionsverket får framhålla, att det enligt 71 § h) universitetsstatuterna (1956:117) ankommer på vederbörande universitets drätselråd att tillse, att inventarieförteckningar föres över universitetets lösa egendom. Enligt § 108 mom. 2 stadgarna för karolinska mediko-kirurgiska institutet (1916:67) har vederbörande institutionsföreståndare att föra ett inventarium och vid årets slut till förvaltningsnämnden avlämna förteckning över den förändring däri, som skett under året. Institutets lärarkollegium har den 3 november 1955 enligt förvaltningsnämndens förslag beslutat, att vid varje avdelning inom institutet, som förfogar över anslagsmedel av statlig eller enskild natur och där inköpta inventarier skall bli avdelningens egendom, skall fr. o. m. den 1 juli 1955 föras inventarieförteckning i enlighet med av riksräkenskapsverket lämnade föreskrifter. Vid tandläkarhögskolorna skall förändringar i inventariebeståndet årligen rapporteras till lärarrådet (70 § stadgan 1944:572). Vid de tekniska högskolorna ankommer det enligt § 146 mom. 3 stadgarna (1947:488) på institutionsföreståndare att föra inventarieförteckning enligt av kollegienämnden meddelade bestämmelser.

Den på riksrevisionsverket ankommande tillsynen över myndigheternas inventarieredovisning sker i samband med revisionsbyråernas inventeringsverksamhet. Under senare år har inom förevarande förvaltningsområde inventering ägt rum — förutom vid Göteborgs universitet enligt vad ovan nämnts — bl. a. vid tandläkarhögskolan i Malmö i november 1959 och vid karolinska institutet under tiden den 29 november 1961—den 22 januari 1962. I yttrande den 2 februari 1962 över revisionens inventeringsberättelse har förvaltningsnämnden vid tandläkarhögskolan i Malmö beträffande lämpligaste system för inventarieredovisningen uttalat, att nämnden kommer att snarast utreda frågan i hela dess vidd och eventuellt sedermera återkomma till riksrevisionsverket i ärendet. Över den berättelse som avgivits rörande förrättningen vid karolinska institutet har yttrande ännu icke inkommit.

I detta sammanhang må vidare nämnas, att riksräkenskapsverket på begäran av rektor vid karolinska institutet verkställt särskild utredning angående möjligheterna att anordna revision beträffande apparatur och annan utrustning, som inköpts med av enskild stiftelse anslagna medel. Berättelse över utredningen överlämnades av ämbetsverket den 17 oktober 1959.

Den av riksrevisionsverket hittills vunna erfarenheten ger vid handen, att särskilt inom universitetsområdet stora svårigheter möter att föra ändamålsenliga inventarieförteckningar och att hålla dessa à jour. Till detta bidrar den relativt snabba förändring av inventariebeståndet, som äger rum speciellt inom de medicinska och naturvetenskapliga universitetsinstitutionerna genom ombyggnad av apparatur och nytillverkning av sådan vid egna verkstäder. Härtill kommer att vid dessa institutioner ofta finnes apparatur som icke är institutionernas egendom utan som tillhör exempelvis forskningsråd eller rent av enskilda forskare. Apparatur inköpt för medel som tillhandahållits av statliga forskningsråd och vissa enskilda stiftelser synes i allmänhet tillfalla vederbörande institution, dock först efter avslutandet av den forskning för vilken apparaturen anskaffats. Mången gång kan vidare svårigheter uppkomma att avgöra äganderätten till apparatur som inköpts för medel tillhandahållna av bolag, stiftelser och enskilda donatorer.

Mot bakgrunden av det anförda finner riksrevisionsverket i likhet med riksdagens revisorer angeläget, att frågan om ett effektivt system för inventarieredovisningen inom förevarande område utredes med beaktande av bl. a. de problem som ovan nämnts. I detta sammanhang torde även spørsmålet om någon form av samordning av de statliga forskningsrådets inköp och re-

dovisning av instrument och apparater till undvikande av onödiga dubbelanskaffningar böra uppmärksammas.

Vid detta ärendes handläggning har byråchefen Ehnбом och tillförordnade byråchefen Jarde närvarit. Stockholm den 25 januari 1963.

GÖSTA RENLUND

Birger Näsholm

Föredragande

Universitetskanslersämbetet

I ärendet har yttranden avgivits av rektorsämbetena vid universiteten, tandläkarhögskolan i Malmö och handelshögskolan i Göteborg, av lärarkollegierna vid karolinska institutet och tandläkarhögskolan i Stockholm samt av organisationskommittén för medicinska högskolan i Umeå.

Med överlämnande av dessa yttranden (bilagor A—I), får jag för egen del under hänvisning till de synpunkter, som i yttrandena framförts, tillstyrka utredning i syfte att tillskapa funktionsdugliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universitet och högskolor. Stockholm den 29 januari 1963.

BENGT PETRI

Sanfrid Fenger

Bilaga A

Yttrande från rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala

Revisorerna hava i sin berättelse redogjort för en av dem verkställd undersökning rörande det sätt, varpå inventarieredovisningen f. n. är ordnad, samt, för åstadkommande av en ändamålsenlig lösning av frågan, förordnat, att en utredning snarast kommer till stånd i syfte att skapa funktionsdugliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universiteten.

Under framhållande av önskvärdheten av att generella bestämmelser i detta avseende erhållas ansluter sig rektorsämbetet till statsrevisorernas förslag om utredning. I inventarieförteckningarna böra enligt rektorsämbetets mening upptagas endast inventarier med högre värde — t. ex. över 500 kr. —, och vidare böra klara normer för gränsdragning mellan inventarier och förbrukningsartiklar uppställas, så att någon tvekan därutinnan icke behöver uppstå. Med hänsyn till personalbrist vill rektorsämbetet för universitetets vidkommande även ifrågasätta undantag från stadgandet om årliga inventeringar under juni och i stället införande av föreskrift om inventering med längre intervall — t. ex. vart tredje år — å tid som vederbörande universitet självt bestämmer. Överhuvud taget är det angeläget att söka finna ett system för inventarieredovisning som icke blir för kostnads- och personalkrävande.

Rektorsämbetet vill slutligen framhålla, att, i den mån de olika forskningsråden gått i författning om upprättande av särskilda inventarieförteckningar, därvid gjorda erfarenheter böra vinna beaktande vid den av statsrevisorerna föreslagna utredningen. Uppsala den 8 januari 1963.

*Bilaga B**Yttrande från rektorsämbetet vid universitetet i Lund*

Sedan Rektorsämbetet anmodats att avgiva yttrande över riksdagens revisorers yttrande angående redovisningen av inventarier m. m. vid universitet och högskolor får Rektorsämbetet överlämna och åberopa bifogade av Akademiräntmästaren avgivna utlåtande. (Bilaga.) Lund den 19 januari 1963.

*Bilaga**Yttrande från räntekammaren vid Lunds universitet*

I räntekammarens svar på riksdagens revisorers skrivelse har — med anledning av den enkät som gjorts hos samtliga institutionsföreståndare — framhållits att nuvarande bestämmelser för inventarieredovisning synes vara ändamålsenliga men att inventeringsprotokoll icke synes behöva upprättas.

Riksdagens revisorer har framhållit att en ändamålsenlig lösning av problemen icke torde vara möjlig att åstadkomma utan ett föregående noggrant studium av de förhållanden det här gäller. Revisorerna förordar därför att en utredning snarast möjligt verkställs i syfte att tillskapa funktionsdugliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universitet och högskolor.

Därest en dylik utredning skulle kunna åstadkomma en sådan förenkling att inventarieredovisningen stimuleras vid samtliga universitet och högskolor har räntekammaren intet att erinra mot en dylik utredning. Lund den 19 januari 1963.

*Bilaga C**Yttrande från rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm*

Såsom svar å remiss av den 28 december 1962 får rektorsämbetet vid Stockholms universitet härmed meddela, att riksdagens revisorers förslag om utredning i syfte att tillskapa funktionsdugliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universiteten och högskolorna tillstyrkes. Stockholm den 17 januari 1963.

*Bilaga D**Yttrande från rektorsämbetet vid universitetet i Göteborg*

Rektorsämbetet får meddela, att rektorsämbetet instämmer i revisorernas uttalande, att en utredning bör verkställas i syfte att tillskapa funktionsdugliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universiteten och högskolorna. Göteborg den 18 januari 1963.

*Bilaga E**Yttrande från rektorsämbetet vid tandläkarhögskolan i Malmö*

Jag finner i likhet med revisorerna att en ändamålsenlig lösning av aktualiserade problem icke torde vara möjlig att åstadkomma utan ett föregående noggrant studium av de förhållanden varom här vore fråga. Jag förordar därför i likhet med revisorerna att en utredning snarast verkställs i syfte att tillskapa funktionsdugliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universiteten och högskolorna. I samband härmed hemställer jag, att när inventarieredovisningar skola uppläggas hjälp från centralt håll erhålles. Malmö den 8 januari 1963.

*Bilaga F**Yttrande från rektorsämbetet vid handelshögskolan i Göteborg*

Rektorsämbetet får anföra, att ämbetet i huvudsak ansluter sig till vad som av Uppsala universitet uttalats, nämligen att fastare normer bör skapas för den avsedda redovisningen. Detta kan emellertid ske endast efter en ingående utredning beträffande de olikartade förhållanden, som råder vid olika lärosäten och dess institutioner. Åt bestämmelserna måste givas en så smidig utformning att de låter sig anpassas till dessa olikartade förhållanden.

Rektorsämbetet tillstyrker med hänvisning till det nu sagda revisorernas förslag att en utredning snarast verkställs i syfte att tillskapa funktionsdugliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universitet och högskolor. Göteborg den 8 januari 1963.

*Bilaga G**Yttrande från lärarkollegiet vid karolinska institutet i Stockholm*

Institutets lärarkollegium, till vilket ärendet överlämnats, får med instämmande i vad revisorerna uttalat förordade att en utredning verkställs i syfte att tillskapa funktionsdugliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universiteten och högskolorna. Stockholm den 17 januari 1963.

*Bilaga H**Yttrande från lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm*

Den av riksdagens revisorer förordade utredningen i syfte att tillskapa funktionsdugliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universitet och högskolor kan förväntas ge ett värdefullt och ändamålsenligt resultat. Förslaget tillstyrkes därför. Stockholm den 16 januari 1963.

*Bilaga I**Yttrande från organisationskommittén för medicinska högskolan i Umeå*

Av den av riksdagens revisorer företagna undersökningen framgår, att förefintliga bestämmelser rörande statsmyndigheternas redovisning av lös egendom tillämpas mycket olika vid olika lärosäten. Revisorerna ha härom bl. a. anfört: »Även i fråga om de i gällande bestämmelser föreskrivna inventeringarna tillämpas skilda förfaringssätt. Som regel har det bl. a. på grund av personalbrist icke ansetts möjligt att följa stadgandet om årliga inventeringar, utan dessa har i stället gjorts med avsevärt längre tidsintervaller. I vissa fall torde inventeringar över huvud taget icke förekomma.» Avslutningsvis förordar revisorerna en utredning i syfte att tillskapa funktionsdugliga bestämmelser. Det torde emellertid icke vara möjligt att åstadkomma funktionsdugliga bestämmelser om icke särskild personal finnes för inventarieredovisningen. Kostnaden för dylik personal torde bliva ringa i jämförelse med de betydande värden, som apparatur och andra inventarier vid våra akademiska lärosäten representera.

De nuvarande bestämmelserna för statsmyndigheternas inventarieredovisning anser organisationskommittén i stort sett ändamålsenliga. De borde emellertid göras mindre personalkrävande genom att bestämmelsen om årlig inventering i juni månad ändrades så, att inventeringen kunde utföras löpande under en tvåårsperiod. Umeå den 23 januari 1963.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna

Överstyrelsen får härmed överlämna från kollegienämnderna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola infordrade yttranden, (bilagor A—B), samt för egen del — under hänvisning till de synpunkter som i de nyssnämnda yttrandena framförts — förorda en utredning för ernående av mera differentierade och ändamålsenliga bestämmelser inom förevarande område. Stockholm den 29 januari 1963.

FRANK ÖHMAN

*Gunnar MacDowall**Bilaga A**Yttrande från kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm*

Såsom av högskolan redan framhållits i tidigare svar till riksdagens revisorer finner kollegienämnden att nuvarande bestämmelser för inventarieredovisning är relativt knapphändiga. Å andra sidan synas alltför detaljerade föreskrifter icke lämpliga med hänsyn till de mycket stora svårigheterna att centralt kunna övervaka och kontrollera inventarieredovisningen. Varje institutionsföreståndare bör därför enligt kollegienämndens mening även i fortsättningen vara ansvarig för inventarieredovisningen. Revisorerna understryker svårigheten att finna en redovisningsmetod som passar lika väl för en institution med stora samlingar som för en rent experimentell institution, där även komplicerad och kostsam apparatur mången gång har karaktären av förbrukningsmateriel. Kollegienämnden instämmer helt härutinnan

liksom i revisorernas uttalande att en ändamålsenlig lösning av dessa problem icke torde vara möjlig att åstadkomma utan ett föregående noggrant studium av de förhållanden det här gäller. Kollegienämnden vill därför förorda, att en utredning verkställs i syfte att tillskapa lämpliga bestämmelser om inventarieredovisningen vid universitet och högskolor. Stockholm den 17 januari 1963.

Bilaga B

Yttrande från kollegienämnden vid Chalmers tekniska högskola

Med hänsyn till de stora värden som finnas nedlagda i av högskolan förvaltade möbler, instrument, apparater m. m. är det angeläget att dessa redovisas på sådant sätt att övervakning och kontroll kan ske.

För högskolans större institutioner med omfattande experimentell verksamhet och med 1 000-tals instrument av olika slag är det även ur driftsynpunkt angeläget att äga lätt tillgängliga och aktuella register.

Å andra sidan är det nödvändigt att inventariebokföringen utformas på sådant sätt att den inte blir alltför dyrbar och arbetskrävande.

Enligt stadgar för de tekniska högskolorna ankommer det på institutionsföreståndarna att vårda och förvalta sina resp. institutioners samlingar och att föra inventarieförteckningar. Rektor skall hava tillsyn över högskolans lösa egendom och besluta om avskrivning av inventarier. Vidare åligger det byrådirektören vid ekonomiavdelningen att utöva tillsyn till sådan lös egendom vid högskolan, som inte faller inom institutionsföreståndarnas vård.

Det synes kollegienämnden som om dessa bestämmelser för närvarande äro i huvudsak tillräckliga för högskolans behov.

Föreskriften rörande rektors skyldighet att besluta om avskrivning av inventarier torde dock av praktiska skäl böra ändras, så att sådana beslut inom vissa gränser må kunna fattas även av annan tjänsteman vid högskolan.

Kollegienämnden anser vidare, att ovannämnda bestämmelser angående inventarieredovisning böra kompletteras med vissa praktiska anvisningar, t. ex. rörande gränsdragning mellan förbrukningsartiklar och inventarier under hänsynstagande till värde och varaktighet, samt rörande uppdelning av inventarieredovisningen på å ena sidan möbler och kontorsinventarier och å andra sidan instrument och annan vetenskaplig utrustning.

Sådana regler böra givetvis utformas under hänsynstagande till de skiftande förhållanden, som kunna föreligga vid olika institutioner, högskolor och universitet. Kollegienämnden vill därför tillstyrka, att den av riksdagens revisorer förordade utredningen kommer till stånd i syfte att få fram lämpliga bestämmelser för inventarieredovisningen. Göteborg den 21 januari 1963.

§ 31 Vissa inkomster vid universitet och högskolor

Statskontoret

Den av riksdagens revisorer gjorda undersökningen utvisar att viss del av inkomst, som inflyter till följd av den verksamhet som i form av exempelvis analys och provtagningar bedrivs vid de högre läroanstalternas institutioner och motsvarande inrättningar, i det närmaste undantagslöst tillgodoföres respektive materielanslag och vidare att medlen används till de

mest skiftande ändamål. I likhet med revisorerna anser statskontoret — bl. a. med beaktande att inkomster för vilka uttryckligen icke annorlunda stadgats regelmässigt brukar tillföras inkomsttiteln »A III 5. Övriga diverse inkomster» — att närmare bestämmelser bör utfärdas rörande detta verksamhetsområde för att möjliggöra en tillfredsställande kontroll.

Statskontoret vill i sammanhanget framhålla, att en ökad kontroll skulle erås, om all kassaverksamhet, bokföring och redovisning genomgående överflyttades till läroanstalternas centrala ekonomiförvaltning. Ämbetsverket har i en den 5 juli 1962 framlagd utredning rörande universitetsväsendets organisation framlagt förslag i denna riktning.

Den av revisorerna väckta frågan har samband med den anslagsmässiga problematiken avseende de högre utbildningsanstalternas materiella driftskostnader. I sin utredning berör statskontoret dessa frågor och bl. a. föreslås, att en renodling av materielanslaget kommer till stånd. Någon mer djupgående analys fann ämbetsverket emellertid då ej anledning till, beroende på att hithörande frågor avsågs bli föremål för uppmärksamhet av en av universitetskanslern tillsatt kommitté. Resultatet av denna kommittés utredning torde vara att vänta i början av detta år (se årets statsverksprop. VIII ht s. 334). Erinras må också att i sammanhanget aktuella frågor torde komma att beröras i 1955 års universitetsutrednings sjunde betänkande, som framlägges inom kort. I avvaktan på de ställningstaganden som kan väntas till följd av förslag från sagda utredningar, torde några särskilda åtgärder för frågans lösning ej nu böra vidtagas.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit förste byråsekreterare Adler, föredragande. Stockholm den 28 januari 1963.

PAUL TAMMELIN

Hans V. Adler

Riksrevisionsverket

Den uppdragsverksamhet, som revisorerna granskat, har bedrivits vid universitet och högskolor sedan lång tid tillbaka, i flera fall under decennier. Från början hade den helt naturligt en relativt begränsad omfattning men har, allteftersom specialiseringen och den tekniska utvecklingen fortskridit, kommit att drivas i allt större skala med i vissa fall särskilt anställd personal. Samtidigt har dess betydelse för forskning och undervisning ökat. Såsom revisorerna framhåller, bör därför verksamheten stödjas och stimuleras. Att den nuvarande möjligheten att disponera inkomstmedlen för t. ex. materielanskaffning hittills varit ett incitament för att utvidga verksamheten, torde icke kunna bestridas. Universitetens organisation har under den nu aktuella tiden varit föremål för flera utredningar. Några förslag om verksamhetens nedläggande eller om begränsning av möjligheterna att disponera inkomstmedlen synes härvid icke ha framförts — härvid bortses från vissa erinringar från statens provningsanstalt mot särskilt angiven tidigare bedrivna rutinprovningens verksamhet.

Här ifrågakvarande verksamhet har tillfört universitet och högskolor betydande inkomster, vilka möjliggjort anskaffande av apparatur och annan materiel samt anställande av för verksamheten erforderlig personal m. m. I vissa fall har inkomstmedel även disponerats för avlöningsförstärkning m. m. åt befattninghavare vid institutionerna. Många olika frågeställningar aktualiseras därför, om föreskrifter enligt riksdagsrevisorernas förslag skall utfärdas. En ingående utredning av förhållandena med sikte jämväl på lämp-

lig avvägning av verksamhetens omfattning måste dessförinnan komma till stånd.

Föreskrifter angående redovisning och disposition av inkomstmedlen vid de tekniska högskolorna finnes för närvarande intagna i regleringsbrevet för dessa skolor. Vidare finnes bestämmelser om dispositionen av patientavgifterna vid tandläkarhögskolorna. Det bör emellertid även uppmärksammas att kassaföreskrifter har utfärdats för samtliga berörda universitet och högskolor, vari vissa frågor om medelsredovisning m. m. reglerats. Med hänsyn till vad ovan anförts finner dock riksrevisionsverket, i likhet med riksdagens revisorer, att behov föreligger av ytterligare föreskrifter beträffande redovisning och disposition av de genom uppdragsverksamheten inflytande inkomsterna vid universitet och högskolor.

Vid handläggningen av detta ärende har deltagit byråcheferna Ehnбом och Näsholm samt tf. byråchefen Jarde, varjämte byrådirektören Jacobsson varit föredragande. Stockholm den 25 januari 1963.

GÖSTA RENLUND

Torvald Jacobsson

Universitetskanslersämbetet

I ärendet har yttranden avgivits av rektorsämbetena vid universiteten, tandläkarhögskolan i Malmö och handelshögskolan i Göteborg, av lärarkollegierna vid karolinska institutet och tandläkarhögskolan i Stockholm samt av organisationskommittén för medicinska högskolan i Umeå.

Med överlämnande av dessa yttranden (bilagor A—I) får jag för egen del under hänvisning till de synpunkter, som i yttrandena framförts, uttala, att jag i likhet med revisorerna finner det angeläget, att reglerande bestämmelser utfärdas i fråga om redovisningen och dispositionen av de inkomster, som inflyter till följd av den verksamhet som bedrivs vid olika institutioner. Stockholm den 29 januari 1963.

BENGT PETRI

Sanfrid Fenger

Bilaga A

Yttrande från rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala

Såsom revisorerna framhållit böra alla rimliga åtgärder vidtagas för att stödja och stimulera den serviceverksamhet, varom här är fråga. Revisorerna anse det angeläget, att reglerande bestämmelser snarast utfärdas ifråga om redovisningen och dispositionen av de inkomster som inflyta genom nämnda verksamhet.

Rektorsämbetet har med tillfredsställelse tagit del av revisorernas uttalande, att den verksamhet som universiteten utövar på detta område utgör ett betydelsefullt och många gånger nödvändigt led i den forskning och undervisning som där bedrivs. Rektorsämbetet finner det också rimligt, att särskilda bestämmelser utfärdas angående redovisningen av de från ifrågavarande verksamhet härflytande inkomsterna. Enligt rektorsämbetets mening böra dessa medel särskilt bokföras på vederbörande institution, samtliga ve-

rifikationer och övriga handlingar finnas tillgängliga för kontroll och ev. redovisning till universitetet. Vidare kan en årlig redovisning av dessa räkenskaper av akademikamreraren ifrågasättas. Vad beträffar dispositionen av medlen synes det rektorsämbetet som om beslut därom kan anförtros åt vederbörande institutionsföreståndare, eventuellt med skyldighet för denne att göra anmälan om dispositionsbeslut till universitetets drätsel-nämnd. De bestämmelser i förevarande avseende som må komma att utfärdas synas böra innehålla en allmän föreskrift om de ändamål, för vilka dessa medel få användas. Uppsala den 8 januari 1963.

Bilaga B

Yttrande från rektorsämbetet vid universitetet i Lund

Sedan Rektorsämbetet anmodats att avgiva yttrande över riksdagens revisorers yttrande angående vissa inkomster vid universitet och högskolor får Rektorsämbetet överlämna och åberopa bifogade (bilaga) av Akademi-räntmästaren avgivna utlåtande. Lund den 19 januari 1963.

Bilaga

Yttrande från räntekammaren vid Lunds universitet

Det synes, såsom revisorerna angivit, dels angeläget att alla rimliga åtgärder vidtages för att stödja och stimulera den i detta hänseende avhandlade verksamheten dels synnerligen angeläget att reglerande bestämmelser ifråga om redovisningen och dispositionen av de inkomster som inflyter på grund av olika verksamhet på institutionerna utfärdas. Det är även enligt räntekammarens uppfattning nödvändigt att bestämmelserna erhåller en sådan utformning att en tillfredsställande kontroll över personalens extra arbeten på institutionerna möjliggöres för den centrala förvaltningen. Lund den 19 januari 1963.

Bilaga C

Yttrande från rektorsämbetet vid universitetet i Göteborg

Rektorsämbetet får meddela, att rektorsämbetet delar revisorernas uppfattning, att behov föreligger av reglerande bestämmelser rörande redovisningen och dispositionen av ifrågavarande inkomster. Rektorsämbetet instämmer därför i revisorernas uttalande, att sådana bestämmelser bör utfärdas snarast möjligt. Göteborg den 18 januari 1963.

Bilaga D

Yttrande från rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm

Vid Stockholms universitet har föreskrivits, att inkomster som tillföres någon av universitetets institutioner på grund av något av institutionen fullgjort uppdrag, skall i sin helhet redovisas och inbetalas direkt till universi-

tetets räntekammare. De inflytande beloppen kommer i den mån de är av samma storleksordning som hittills att tillföras vederbörande institutions materielanslag. Skulle inkomsterna bli betydande torde de få tagas till upp- börd och redovisas bland universitetets inkomster och särskilda bestämmelser meddelas eller eventuellt utverkas av högre myndighet. Stockholm den 23 januari 1963.

Bilaga E

Yttrande från rektorsämbetet vid tandläkarhögskolan i Malmö

Jag finner i likhet med revisorerna det sålunda angeläget, att sådana bestämmelser snarast utfärdas att en tillfredsställande kontroll rörande ifrå- gavarande medel möjliggöres. Jag vill emellertid erinra om att vid tandlä- karhögskolan i Malmö sådan kontroll finnes enär patienttaxorna fastställts av lärarkollegiet och samtliga medel uppdebiteras å statsverkets räkningar. Malmö den 8 januari 1963.

Bilaga F

Yttrande från rektorsämbetet vid handelshögskolan i Göteborg

Rektorsämbetet får anföra, att ämbetet i huvudsak ansluter sig till vad av revisorerna avslutningsvis yttras, nämligen:

»Enligt revisorernas mening utgör den verksamhet som universiteten och högskolorna utövar på förevarande område ett betydelsefullt och många gånger nödvändigt led i den forskning och undervisning som där bedrivs. Revisorerna anser därför att alla rimliga åtgärder bör vidtagas för att stöd- ja och stimulera denna verksamhet. Revisorerna har å andra sidan kommit till den uppfattningen, att ett starkt behov föreligger av reglerande bestäm- melser i fråga om redovisningen och dispositionen av de inkomster som in- flyter till följd av verksamheten. Som tidigare framhållits finns nämligen för närvarande sådana föreskrifter meddelade endast i vissa fall. Icke minst mot bakgrunden av att de inkomstmedel det här gäller uppgår till avsevär- da belopp anser revisorerna det således angeläget, att sådana bestämmelser snarast utfärdas att en tillfredsställande kontroll rörande ifrågavarande me- del möjliggöres.»

Rektorsämbetet vill dock framhålla önskvärdheten av att här avsedda reglerande bestämmelser erhåller sådan utformning, att de inflytande me- del som skall redovisas till lärosätets räntekammare (motsvarande) gott- skrives materielanslaget för den institution, vid vilken prestationen utföres. Göteborg den 8 januari 1963.

Bilaga G

Yttrande från lärarkollegiet vid karolinska institutet

Institutets lärarkollegium, till vilket ärendet överlämnats, får med in- stämmande i vad revisorerna uttalat, förorda att bestämmelser rörande ifrå- gavarande inkomsters handhavande utfärdas. Stockholm den 17 januari 1963.

Yttrande från lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm

Lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm instämmer odelat med riksdagsrevisorernas uttalande och rekommendation på s. 301 beträffande de under § 31 behandlade frågorna rörande vissa inkomster vid universitet och högskolor. Stockholm den 16 januari 1963.

*Bilaga I**Yttrande från organisationskommittén för medicinska högskolan i Umeå*

Organisationskommittén finner i likhet med revisorerna önskvärt att reglerande bestämmelser utfärdas i fråga om redovisningen och dispositionen av de inkomster, som inflyter till följd av den verksamhet som bedrivs vid olika institutioner. Inflytande medel torde enligt kommitténs mening böra tillgodoföras vederbörande institution för dess undervisnings- och forskningsverksamhet. Umeå den 23 januari 1963.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna

Överstyrelsen får — med överlämnande av från kollegienämnderna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola infordrade yttranden (bilagor A—B) — anföra följande.

För de tekniska högskolornas del har i regleringsbrevens intagits föreskrifter rörande redovisningen och dispositionen av inkomster, som inflyter från uppdragsverksamhet. I regleringsbrevet för innevarande budgetår föreskrives sålunda under anslagen till materiel m. m. för de tre högskolorna, att inkomster av undersökningar och arbeten m. m., som utföres vid högskolornas institutioner — till den del inkomsterna överskjuter vad som erfordras för täckande av därmed förenade utgifter — skall tillgodoföras de nämnda anslagen som särskilda uppbördsmedel. Bland utgifterna skall inräknas statsverket tillkommande ersättning för kostnader i form av socialförsäkringsavgifter och pensionskostnader.

För de tekniska högskolorna föreligger sålunda redan föreskrifter rörande dispositionen av inkomsterna från uppdragsverksamheten, och den av riksdagens revisorer påtalade bristen på reglerande bestämmelser på området synes därför ej i första hand beröra dessa högskolor.

Emellertid har båda kollegienämnderna funnit anledning att rikta vissa erinringar mot innehållet i de ovan redovisade föreskrifterna. Med hänsyn härtill och då vid övriga högskolor liksom även vid universiteten oklarhet och oenhetlighet i viss utsträckning synes råda beträffande redovisningen och dispositionen av inkomster från uppdrag, vill överstyrelsen i likhet med kollegienämnderna förorda, att de härmed förenade problemen blir föremål för en särskild utredning. Stockholm den 29 januari 1963.

FRANK ÖHMAN

Gunnar MacDowall

Yttrande från kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm

De inkomster varom här är fråga avser ersättning för uppdrag åt utomstående beställare och uppgår för högskolans del till ej oväsentliga belopp. Kollegienämnden noterar med tillfredsställelse revisorernas uttalande, att den verksamhet som på här förevarande område utövas, utgör ett betydelsefullt och många gånger nödvändigt led i den forskning och undervisning som bedrivs, och att därför alla rimliga åtgärder bör vidtagas för att stödja och stimulera denna verksamhet. Revisorerna har funnit, att närmare föreskrifter om hur de ifrågakvarande inkomsterna skall redovisas och disponeras endast finnas meddelade i vissa fall, t. ex. vid de tekniska högskolorna, och att därför ett starkt behov föreligger av reglerade bestämmelser ifråga om redovisningen och dispositionen av de inkomster, som inflyter till följd av verksamheten. För de tekniska högskolorna har utöver tidigare meddelade bestämmelser från och med budgetåret 1962/63 införts ytterligare bestämmelser i regleringsbrev beträffande anslag till materiel m. m. med anledning av nytillkomna kostnader i form av socialförsäkringsavgifter och pensionskostnader. Statsverket tillkommande ersättning för sådana kostnader skall sålunda för varje budgetår tillgodoföras inkomstiteln Övriga diverse inkomster och skall efter av Kungl. Maj:t fastställda grunder beräknas till viss procentuell andel av utgivna löner eller därmed jämförliga ersättningar.

Det överskott som uppstår sedan samtliga med verksamheten förenade utgifter — varibland även ingår den statsverket tillkommande ersättningen för kostnader i form av socialförsäkringsavgifter och pensionskostnader — täckts, skall sålunda tillgodoföras anslaget till materiel m. m. såsom särskilda uppbördsmedel. Kollegienämnden finner denna bestämmelse icke helt tillfredsställande. Genom att inkomsterna kunna uppgå till förhållandevis betydande belopp blir belastningssiffrorna för materielanslagen missvisande. Därest vid ett budgetårs utgång stora inkomster inlevererats, kommer förhållandevis stora reservationer att föreligga i budgetredovisningen. Detta kan komma att påverka statsmakternas ställningstagande till frågan om storleken av de materielanslag som bör beviljas. Kollegienämnden anser icke, att dessa inkomster bör användas såsom förstärkning av de för undervisning huvudsakligen avsedda materielanslagen. Överskottsmedlen bör få fritt disponeras för utgifter i samband med forskning och därför ej tillföras driftbudgeten utan tillgodoföras en särskild forskningsfond som får disponeras av högskolan. Kollegienämnden anser förevarande spörsmål vara av stor betydelse. Icke minst med anledning härav anser kollegienämnden att sättet för redovisningen och dispositionen av de inkomster varom härom är fråga blir föremål för en allsidig och sakkunnig utredning. Stockholm den 17 januari 1963.

Yttrande från kollegienämnden vid Chalmers tekniska högskola

Så som riksdagens revisorer angivit i sin redogörelse har ett flertal institutioner vid högskolan etablerat sådant samarbete med utanför högskolan stående statliga institutioner och med industrien, att dess laboratorier, vetenskapliga utrustning och personal i viss utsträckning utnyttjas för forsk-

ningsuppgifter, som är av intresse för båda sidor. Vad högskolan beträffar erhåller den härigenom möjligheter till forskning, som den annars icke haft ekonomiska resurser att utföra. Vidare får den vidgade möjligheter att utföra sin forskningsutbildande skyldighet gentemot sina assistenter. Detta samarbete är av stor betydelse och genom sin direkta anknytning till aktuella problem verkar det stimulerande på arbetet vid högskolan. De inkomster som inflyta genom denna verksamhet användes för forskningsarbetet vid högskolan.

Högskolans verksamhet med rutinmässiga provningar är ringa. De inkomster som inflyta härigenom tillgodoföras, i den mån de överskrida vad som åtgått till löner m. m., högskolans materialanslag under särskilda rubriker för resp. institutioner.

Kollegienämnden, som med tillfredsställelse noterat riksdagsrevisorernas positiva inställning till verksamheter av ovan nämnd art, finner den oklarhet som råder beträffande högskolans befogenheter vid användningen av sålunda influtna inkomster otillfredsställande. Kollegienämnden vill därför livligt tillstyrka, att en utredning kommer till stånd och att klara regler skapas för redovisning och disposition av dessa medel. Kollegienämnden vill dock i detta sammanhang framhålla angelägenheten av, att vid högskolan i samarbete med utomstående institutioner m. fl. bedriven forskningsverksamhet får ostörd fortsätta, att högskolan medgives disponera inkomster från sådan verksamhet för sin forskning, samt att eventuella behållningar av sådana inkomster icke får påverka bedömningen av högskolans behov av statliga anslag. Göteborg den 21 januari 1963.

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

§ 32 Domänverkets skogsarrondering

Lantbruksstyrelsen

Revisorerna berör i sitt uttalande först ägosplittringen på de enskilda skogsmarkerna och strävandena att avhjälpa denna men uppehåller sig i huvudsak vid frågan om omarronderingen av kronans skogsinnehav och uttalar att denna bör ske i ökad omfattning och avse även södra delarna av landet. Revisorerna framhåller även att lantbruksnämnderna numera som regel är i besittning av icke obetydliga skogsmarker för sin rationaliseringsverksamhet varigenom möjligheterna till lämpliga markbyten ökats.

Lantbruksstyrelsen vill här först erinra om att statsmakterna under de senaste åren ingående behandlat frågan om omarrondering av skogsmarken. Lantbruksstyrelsen har därvid uppfattat statsmakternas intentioner sålunda att det krävs ett mera samlat grepp på denna fråga och en direkt samverkan mellan vederbörande statliga myndigheter sinsemellan och mellan dessa och markägarna. Visserligen förekommer en hel del skogsbygder i riket som så domineras av domänverkets eller storskogsbrukets i övrigt skogsinnehav att omarronderingen blir en fråga för domänverket och bolagen. Ävenså förekommer rena bondeskogsbygder. Men på det hela taget ligger ju de olika ägarekategoriernas innehav så blandade att en mera stort upplagd verksamhet för omarrondering av skogsmarkerna måste på ett smidigt sätt kunna innefatta alla ägarekategorier. En första uppgift torde härvid vara att uppnå en lämplig disposition av skogsmarkerna i intresseområden sålunda att storskogsbruket samlar sina markinnehav till bygder som lämpar sig här för medan bondeskogsbruket konsolideras i anslutning till den odlade bygden. Nästa etapp i utvecklingen är omarronderingen inom storskogsbrukets respektive bondeskogsbrukets och därmed jämförliga skogsägares innehav. Det vore sålunda för uppnående av en ändamålsenlig disposition av skogsmarkerna på längre sikt, till stor fördel om intresseområdena i stora drag klarades ut och beaktades vid uppläggningsplaneringen av de större arronderingsbytena inom storskogsbruket. I många fall är väl redan nu dessa intresseområden givna genom de större markinnehavens förekomst, men i andra fall torde erfordras närmare överväganden i frågan. Med en sådan planering som grund bör det sedan vara lättare att mera systematiskt koppla samman storskogsbrukets omarrondering med bondeskogsbrukets där så erfordras. Här bör framhållas att en sådan gruppering av intresseområden för olika skogsägarkategorier givetvis icke avser att slå fast någon för en lång tidsperiod gällande fixerad indelning. Det blir mera fråga om att ange de olika intressenas tyngdpunkter och utvecklingsriktningar. Planeringen måste även anpassas till utvecklingen sålunda att rationaliseringsorganen fortlöpande har ändamålsenliga riktlinjer för sina åtgärder beträffande strukturrationaliseringen i skogsmarken.

Lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna har under det senaste decenniet, i den omfattning som med hänsyn till föreliggande resurser varit möj-

lig, bedrivit sådan intressearrondering huvudsakligen genom markbyten med bolagen enligt de allmänna grunder härför som är angivna i 1925 års bolagsförbudslag. Härvid har i betydande omfattning dels skett direkta markbyten mellan lantbruksnämnder och bolag, dels ock kompensationsöverlåtelse från bolagen vid deras markförvärv enligt nämnda lag. Den mark, belägen intill jordbruksbygderna, som bolagen avstått vid dessa bytestransaktioner, har därefter använts för komplettering av jordbrukares skogsinnehav. Som regel har dessa sammanslagningar även inneburit påtaglig förbättring av arronderingen av berörda skogsinnehav.

Vid 1959 års riksdag framhöll statsmakterna att verksamheten med storleksrationalisering såväl som omarrondering i skogsmark borde intensifieras och att lantbruksnämnderna genom sin aktiva markinköps- och markbytestverksamhet borde verka för att utvecklingen påskyndades. Under de senaste månaderna har anvisningar lämnats att skogsvårdsstyrelserna i viss utsträckning bör biträda nämnderna i denna verksamhet.

Vidare uttalade statsmakterna — sedan lantbruksstyrelsen och domänstyrelsen redovisat vad som förekommit vid ingående överläggningar mellan ämbetsverken i fråga om domänstyrelsens medverkan i den yttre rationaliseringen — att domänverket i ökad utsträckning skulle medverka i byten, bl. a. med lantbruksnämnderna, i arronderingssyfte. Härvid angavs även vissa riktlinjer för värdering av skogsmark, som avstås av domänverket i sådant sammanhang.

I anslutning till statsmakternas uttalanden utgav lantbruksstyrelsen efter samråd med domänstyrelsen vissa anvisningar rörande samarbetet mellan lantbruksorganisationen och domänverket i dylika frågor (Lantbruksstyrelsens meddelande ser C nr 11, Om utbyte av mark mellan statsskogsbruket och bondeskogsbruket).

Markbyten mellan lantbruksnämnderna och domänverket inleddes därefter i vissa områden och har i viss omfattning genomförts.

Ifråga om möjligheterna att bedriva sådana markbyten med domänverket må emellertid framhållas följande.

Jämlikt gällande direktiv för handhavandet av domänverkets markinköpsfond skall denna placeras genom inköp av skogsmark. Jämlikt 1947 års beslut av statsmakterna ifråga om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken samt statsmakternas uttalanden år 1959 i dessa avseenden avses å andra sidan, om skäl därtill äro, skogsmark kunna tagas i anspråk från kronoparkerna för komplettering av skogbehövande jordbruk. Domänverkets förvärv respektive försäljningar av skogsmark är emellertid icke på samma sätt, som gäller för bolagen enligt 1925 års bolagsförbudslag, sammanknutna genom någon bytesprincip, där vad som förvärvats skall svara mot vad som avstås.

Direkta försäljningar från domänverket för komplettering av skogbehövande jordbruk enligt de jordbrukspolitiska riktlinjerna härom har ej i nämnvärd omfattning förekommit. Det må här framhållas att den prisnivå, som domänverket jämlikt statsmakternas beslut härom tillämpar vid dylik försäljning som regel ligger över den som normalt förekommer vid jordbrukares köp och försäljning av skogsmark. Däremot förekommer med användande av markinköpsfonden undan för undan markförvärv för domänverkets räkning i syfte att utbygga och arrondera tidigare innehav eller i vissa fall att nyetablera innehav i bygder där domänverket tidigare ej haft mark av nämnvärd omfattning.

Omarronderingsbyten mellan domänverket och bondeskogsbruket synes sålunda med nu rådande förutsättningar i stort sett endast kunna väntas ske genom direkta markbyten med lantbruksnämnd eller lantbruksstyrelsen.

I de förutnämnda anvisningarna rörande markbyten m. m. har emellertid lantbruksstyrelsen och domänstyrelsen såsom naturligt är intagit den ståndpunkten att mark, som är så belägen att den lämpligen skulle kunna användas för att tillföras ett domäninnehav, ej bör förvärfvas av lantbruksnämnd i syfte att användas som bytesobjekt med domänverket utan i stället bör förvärfvas av domänverket direkt.

Förutsättningarna för att aktivt främja och utöka verksamheten med byten mellan bondeskogsbruket och domänverket har hittills varit begränsade. De bytesmarker som lantbruksnämnderna kan tillhandahålla härför utgöres ju i huvudsak av sådana skogsmarker som vid inköpet i första hand avsetts att tillföras annan skogsägare än domänverket men som efter hand visat sig icke lämpligen kunna disponeras på sådant sätt och därför, om belägenheten är passande härför, skulle kunna erbjudas domänverket.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har lantbruksnämndernas möjligheter att snabbt anskaffa marker, som lämpligen kunde användas för byte med domänverket, hittills varit begränsade.

Den nuvarande anordningen ifråga om domänverkets respektive lantbruksnämndernas inköp av skogsmark synes även i viss mån ha medfört, att säljare av mark betraktar lantbruksnämnderna och domänverket som konkurrenter ifråga om markförvärv. Detta kan medföra vissa ogynnsamma verkningar. Sålunda är förhållandet ägnat att verka uppdrivande på säljarnas prissättning.

Emellertid torde nu i allt större omfattning möjligheter till rationaliseringsinsatser i skogsbruket i form av markbyten öppna sig i samband med den pågående processen innebärande att jordbruket viker i betydande delar av sådana skogsbygder där förutsättningar för uppehållande av jordbruket är mindre gynnsamma. Betydande resultat skulle sannolikt kunna nås därest lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna finge resurser till att mera konsekvent och i större omfattning bedriva en inköpspolitik syftande till en fördelning av skogsmarken i rationella innehav på lämpligt sätt grupperade efter en planering av intresseområden för olika skogsägarkategorier. I det sammanhanget skulle givetvis även större förutsättningar kunna erhållas för lämplig omarrondering av domänverkets skogsinnehav, exempelvis sålunda att domänverket kan erbjudas nyetablera större innehav i härför passande områden och därvid lämpligen kunde avveckla mindre, spridda kronoparker i anslutning till bondeskogsbrukets områden. Verksamheten finge överhuvudtaget läggas upp så att bytesserier innefattande alla i sammanhanget förekommande skogsägarekategorier kunde genomföras syftande till allmänt förbättrad arrondering i skogsmarken. Som ovan nämnts finge härför eftersträvas en mera enhetlig och samlad insats av berörda statliga myndigheter. Klarare direktiv från statsmakternas sida i detta syfte synes erforderliga. Härvid skulle bl. a. även erfordras en utbyggnad av lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas resurser ifråga om verksamheten med den aktiva inköpspolitiken och den skogliga omarronderingen.

Avslutningsvis vill lantbruksstyrelsen framhålla att det enligt styrelsens mening är angeläget att en planmässig verksamhet för strukturrationalisering i skogsmark även berörande domänverksmark, och därvid inte minst syftande till en rationell gruppering av domäninnehaven i södra och mellersta Sverige, kommer till stånd. Genom en av styrelsen år 1962 igångsatt regional undersökning, vartill material i dagarna inkommer, torde ett gott underlag inom kort föreligga för avvägningar rörande intresseområden och för ett systematiskt upplagt arbete i syfte att i större skala förbättra arronderingen bl. a. för domänverkets skogar.

I detta ärendes handläggning har deltagit generaldirektören, överdirektören Wetterhall, byråchefen Ståhlberg, jägmästaren Kallstenius och byrådirektören Hansén, föredragande. Stockholm den 4 februari 1963.

BÖRJE LUNGGREN

B. O. Hansén

Lantmäteristyrelsen

Lantmäteristyrelsen vill inledningsvis vitsorda vad revisorerna i sitt uttalande anfört angående angelägenheten av att få till stånd en förbättrad skogsarrondering. Såsom framgick av den inventering av fastighetsregleringsbehovet i landet som lantmäteristyrelsen utförde år 1957 föreligger behov av fastighetsreglering inom mycket stora arealer av landets skogsmark. Inventeringen utvisade ett sådant behov för i det närmaste 5 milj. ha skogsmark, varav för drygt 3 milj. ha behovet bedömdes vara trängande. Av de angivna arealerna var ca 3 milj. ha lokaliserade till Värmland, Dalarna och Norrland.

Under senare år torde utvecklingen ha medfört, att behovet av fastighetsrationalisering i skogen har ökat starkt, och för den närmaste framtiden torde denna tendens kunna väntas bli än mer framträdande. Sålunda torde den alltmer ökande mekaniseringen i skogsbruket komma att ställa allt större krav på avverkningstrakternas storlek och därmed också på arronderingen. Sagda förhållande torde bli särskilt framträdande om högmekaniserade drivningsmetoder av de slag som börjat tillämpas på vissa håll i utlandet, speciellt Nordamerika, kommer till mera allmän användning också i vårt land. En utveckling i sådan riktning kan väntas speciellt i storskogsbruket.

Ökad verksamhet med arronderingsbyten o. dyl. torde också komma att föras av den pågående befolknings- och strukturutvecklingen på landsbygden, speciellt inom glesbygderna. Utvecklingen medför här behov av ökad verksamhet med storleks- och arronderingsrationalisering inom bondeskogsbruket. Samtidigt uppkommer emellertid behov av omfattande åtgärder från det allmännas sida i form av inventeringar, översiktliga utredningar och planläggningar o. dyl., rörande framtida lokalisering av bl. a. jordbruket och bebyggelsen för skogsbrukets arbetskraft, riktlinjer för den framtida jordpolitiken inom skilda regioner och intressezoner o. dyl.

Den pågående omdaningsprocessen i samhället synes böra förleda en intensifierad verksamhet med bl. a. intressearrondering av skilda markägarekategoriers och större markägares innehav inom sådana skilda intressezoner. Härvid torde inte minst i södra och mellersta Sverige domänverkets markinnehav komma att beröras i betydligt högre grad än som där hittills har varit fallet.

I verksamheten med fastighetsrationalisering i skogsmark är frågorna rörande sättet för skogsvärderingens utförande utomordentligt viktigt. Vid de skogsbyten berörande domänverket som genomförts under senare år torde värderingar till största delen ha utförts av en särskild värderingsbyrå och i enlighet med den värderingsmetod som utarbetats av statens skogsforskningsinstitut (skogshögskolan) och som benämnes tabellmetoden. Också vid lantmäteriets verksamhet med skogsvärdering, som är tämligen omfattande, användes samma värderingsförfarande. Bl. a. utnyttjas tabellmetoden vid pågående likvidvärderingar i samband med skiftesverksamheten i Kopparbergs län. Vid lantmäteristyrelsen har i samråd med skogsforskningsinsti-

tutet utförts viss bearbetning och vidareutveckling av den av skogsforskningsinstitutet utarbetade värderingsmetoden, som gjort den särskilt lämpad att användas i samband med fastighetsregleringar. Vidare har vid styrelsen utförts eller pågår arbeten som gör det möjligt att vid större värderingsprojekt genomföra praktiskt taget all bearbetning för värdeberäkningar, redovisning av värderingsresultaten samt upprättande av de skilda slag av längder och förteckningar, som erfordras vid fastighetsregleringsförrättningar, medelst datamaskiner. Härigenom kommer i fortsättningen vid dessa större värderingsprojekt dessa delar av förrättningsarbetet att underlättas i hög grad. Erfarenheterna av lantmäteriets användning av tabellmetoden är goda med hänsyn bl. a. till att värdena bestäms efter grunder, som för alla markägare är enhetliga och i möjligaste mån objektiva, samt att beräkningar o. dyl. kan utföras genom rutinnässiga förfaranden och i åtskilliga fall med hjälp av ADB-maskiner.

I sammanhanget bör erinras om att Kungl. Maj:t den 29 december 1961 uppdragit åt lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen att i samråd med domänstyrelsen och skogsstyrelsen skyndsamt utarbeta så långt möjligt enhetliga grunder för skogsvärdering i samband med av lantbruksorganisationen och lantmäteriväsendet bedriven fastighetsrationalisering. Utredningsarbetet härmed pågår.

Under senare tid har lantmäteriet i ökad omfattning utfört sådan skogsvärdering, som varit erforderlig i samband med byten berörande domänverkets markinnehav. Hittills har emellertid i sådana fall i allmänhet varit fråga om smärre värderingsobjekt, medan ett motsvarande engagemang i de större företagen ej varit möjligt på grund av att lantmäteriet ej i önskad utsträckning har tillgång till erforderlig personal.

Åtskilliga av de svårigheter, som tidigare förelegat i verksamheten med skoglig omarrondering, har, såsom framgår av revisorernas uttalanden, undanröjts under senare år. Verksamheten har också under senare år haft stor omfattning, speciellt i de mellersta och norra delarna av landet, och till mycket stor del har — såsom framgår av revisorernas berättelse — domänverkets markinnehav berörts av dessa byten. Under 1963 väntas 1954 års fastighetsbildningskommitté komma att framlägga förslag till ny fastighetsbildningslagstiftning. Vid ett genomförande härav torde verksamheten med skogsarronderingen än mer komma att underlättas.

I behandlingen av detta ärende ha deltagit generaldirektören Öjborn, överingenjören Wallner föredragande, och byråchefen Fridell. Stockholm den 31 januari 1963.

LARS ÖJBORN

Helmer Wallner

Domänstyrelsen

Styrelsen vill för sin del understryka behovet av en förbättrad arrondering av skogsmarken. Domänverkets skogsmarksinnehav har emellertid i varje fall i norra och mellersta Sverige alltid haft en jämförelsevis god arrondering, som för övrigt i betydande grad förbättrats genom den intensiva omarronderingsverksamhet styrelsen aktivt medverkat i. För domänverkets bytespartner, främst skogsbolagen, som tidigare inom vissa områden haft ett relativt dåligt arronderat skogsmarksinnehav, har bytesverksamheten inneburit en mycket långt gående förbättring.

Markbytesverksamheten har kunnat uppnå sin relativt stora omfattning

endast på grund av de lättnader som genomförts *dels* genom bemyndigande för styrelsen att genomföra sådant markbyte (avtalsbyte) som tillstyrkts av vederbörande lantbruksnämnd och fastighetsbildningsmyndighet (prop. nr 148/1959), *dels* genom sådan lagändring att förvärv från kronan undantagits från tillståndstvång enligt såväl 1925 års lag (bolagsförbudslagen) som jordförvärvslagen (prop. nr 122/1960), *dels* ändring av stämpelförordningen innebärande frihet från lagfartsstämpel vid sådant byte av fast egendom som utgör led i åtgärder för jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering (prop. nr 143/1961) och *dels* ändrade regler för skogsbeskattningen (prop. nr 44/1959).

Trots att lantbruksnämnderna som regel är i besittning av icke obetydliga skogsmarker för sin rationaliseringsverksamhet, har bytesverksamheten mellan domänverket och nämnderna haft en relativt obetydlig omfattning. Fr. o. m. 1956 till dags dato har mellan styrelsen och nämnderna (12 byten berörande 13 lantbruksnämnder) genomförts byten med en sammanlagd total landareal (avstådd och erhållen mark) av ca 5 000 ha. Byte pågår beträffande ca 900 ha och är planerat för ca 1 600 ha. Därmed synes nämndernas aktuella resurser för byte med domänverket vara i stort sett uttömda. Lantbruksstyrelsen har under år 1961 till styrelsen överlämnat en förteckning över lantbruksnämndernas bytesobjekt *dels* för byte med *domänverket* (1) och *dels* för byte med *jordbrukare eller domänverket* (2) inom hela landet. Förteckningen uppptog följande arealer.

	1. Domänverket		2. Jordbrukare eller domänverket	
	åker, ha	skogsmark, ha	åker, ha	skogsmark, ha
Resultat hittills:	49	1 434	78	5 665
Genomfört byte	24	914	—	800
Pågående byte	25	513	1	320
Utdraget av lantbruksnämnd	—	—	—	3 058
Återstår	—	7	77	1 487
	49	1 434	78	5 665

Från domänverkets sida har under 1962 till vissa lantbruksnämnder lämnats förslag på bytesobjekt, men byte har hittills endast kunnat komma till stånd i mycket begränsad omfattning på grund av att nämnderna icke haft mark i arronderingshänseende lämplig för byte med domänverket.

Styrelsen vill framhålla att skogsarrondering i betydande utsträckning sker som fristående köp eller försäljning. Härigenom vinnes ofta en arronderingsförbättring till lägre genomförandekostnad än genom markbyte. För styrelsens del innebär erhållet bemyndigande att under vissa villkor köpa och försälja fast egendom med värde icke överstigande 100 000 kronor en betydande administrativ lättnad och tidsvinst av stor betydelse för arronderingsverksamheten. Enklaver i kronoparkerna kunna härigenom förvärfvas och små friliggande skiften försäljas på ett relativt enkelt sätt.

Som revisorerna framhållit kan icke personalen inom domänstyrelsen väntas uppmärksamma behovet av smärre arronderingar i alla delar av landet. Initiativ i dylika fall bör sålunda enligt styrelsens mening, på sätt som hittills skett, tagas av vederbörande jägmästare och överjägmästare i samråd med styrelsen.

I detta sammanhang får styrelsen erinra om de allvarliga olägenheter i arronderingshänseende som ströängar i Norrbottens och Västerbottens lappmark och myrslogar i Dalarna innebär. Ströängsförhållandena ha utretts ge-

nom SOU 1957: 30 och myrslogsförhållandena genom SOU 1959: 31 utan att några praktiskt användbara lagregler tillskapats för en inlösen av ströängar och myrslogar. Styrelsen föreslår att, därest icke 1954 års fastighetsbildningskommitté kommer att lämna förslag i berört hänseende, en skyndsamt utredning verkställas varvid bl. a. prövas möjligheten av att genom ändring göra lagen den 18 april 1952 om sammanföring av samfälld vägmark med angränsande fastighet tillämplig på ströängar och myrslogar samt på andra enklaver av ringa värde.

I detta ärendes handläggning ha, förutom undertecknad, deltagit byråcheferna Nyström och Olsson och tf. byråchefen Malm samt avdelningsdirektören Lidskog, föredragande. Stockholm den 4 februari 1963.

ERIK W. HÖJER

Ingvar Lidskog

HANDELSDEPARTEMENTET

§ 33 Förskjutningsposten i betalningsbalansen

Konjunkturinstitutet

Förskjutningsposten är på intet sätt ett unikt problem i praktisk nationalbokföring. Det förekommer inte sällan att man får en ganska kraftig diskrepans mellan exempelvis finansiella sparandet för en sektor (för utlandet lika med bytesbalansens saldo med omvänt tecken) beräknat å ena sidan från uppgifter om löpande inkomster och utgifter (dvs. för utlandet från bytesbalansens poster) och å andra sidan från uppgifter om förändringar i finansiella tillgångar och skulder. Avvikelse kan bero på ett flertal olika faktorer. De kan vara föranledda av att posterna i respektive beräkning är estimerade från olika urvalsundersökningar, av bokföringsmässiga manipulationer som är svåra att komma åt vid uppgiftshämtandet och av att man inte har kunnat införskaffa uppgifter för vissa typer av transaktioner. Beträffande förskjutningsposten var det tidigare en ganska allmänt accepterad uppfattning att den sistnämnda faktorn var helt dominerande. Bland de finanstransaktioner som ej redovisas i betalningsbalansen pekade man framför allt på betydelsen av handelskrediterna till och från utlandet. Då man inom riksbanken och konjunkturinstitutet beslöt sig för att göra vissa utredningar om vilka faktorer som ligger bakom förskjutningsposten, föll det sig därför naturligt att först allokera resurserna på att försöka få fram uppgifter för ej redovisade finanstransaktioner. Resultaten, vilka sammanfattas i riksdagsrevisorernas berättelse, visar emellertid att beloppen av de undersökta finanstransaktionerna visserligen kan vara betydande men att det, i varje fall inte för de år undersökningen avser, synes föreligga någon klar samvariation mellan de undersökta finanstransaktionerna och förskjutningsposten. Den allmänna tendensen är snarast att om beloppen för de undersökta finanstransaktionerna hade särredovisats i betalningsbalansen, skulle detta ha inneburit en ytterligare »uppbåsnings» av förskjutningsposten.

Institutets undersökningar av företagens finanstransaktioner med utlandet kan emellertid inte sägas ha varit fullständiga vad gäller kraven på täckning. Enligt institutets mening synes dock den slutsatsen inte kunna rubbas att det existerar betydande felkällor utöver icke redovisade reguljära finanstransaktioner, vilka ger upphov till en förskjutningspost — felkällorna avser alltså beräkningarna av de i betalningsbalansen redan upptagna posterna. Det är inte heller någon svårighet att nämna ytterligare en rad tänkbara orsaker till förskjutningsposten. Problemet ligger i att det inte synes föreligga någon enstaka orsak som a priori framstår som särskilt relevant och vidare i att en utredning av de tänkbara orsaker som återstår i de flesta fall kan antas kräva både omfattande och detaljerade uppgifter från företagen; uppgifter som i många fall kan vara både svåråtkomliga och indiskretionära. Det blir dels fråga om att undersöka förekomsten av olika orsaker exempelvis genom att ta reda på i praktiken förekommande bokföringsprinciper och -vanor etc., dels fråga om att bilda sig en uppfattning om storleksordningen av förefintliga felkällor.

Institutet vill i det följande peka på ett antal möjliga orsaker till uppkomsten av förskjutningsposten.

1. Avvikelser kan förekomma mellan fakturerat belopp och det belopp som faktiskt erlägges för import och export. En överdebitering av importörerna eller en underdebitering av kunderna från exportörernas sida leder båda till ökning av förskjutningsposten. På exportsidan kan man misstänka — kanske framför allt för verkstadsindustrin — att olika former av service ej är inräknade i fakturabeloppet. Man skulle å andra sidan kunna vänta sig att »osynliga» prisnedsättningar i form av rabatter etc. vore sållsyna inom utrikeshandeln, eftersom de inte kan berättiga till motsvarande nedsättning av förekommande värdetullar. Häremot kan invändas, dels att alla varor inte är belagda med värdetullar, dels att de kommersiella hänsyn som talar för systemet med vissa osynliga prisnedsättningar i en del fall kan vara så starka att de kommit att tillmätas större betydelse än inverkan på tullbelastningen. Fördelen av att kunna genomföra vissa prisnedsättningar i »osynlig» form skulle med andra ord kunna tänkas framstå som mera väsentlig än nackdelen av att tullen härigenom blir onödigt hög. Oljedistributionen torde kunna anföras som det bäst kända exemplet på ett område där systemet med orealistiska fakturavärden bevisligen är allmänt förekommande inom internationell handel. (Förutom de direkta undersökningar, som gjorts på detta område, kan som ett indicium nämnas att det land, som visar den största, kumulerade, negativa förskjutningsposten, är Venezuela.) Vid införsel av eldningsolja har de stora internationella oljekoncernernas dotterföretag i Sverige av sina moderföretag debiterats importpriser som legat väsentligt högre än vad det har funnits möjlighet att få täckning för på den svenska marknaden. Dotterföretagens förluster torde som regel ha justerats i efterhand därigenom att moderföretagen efterskänkt en del av sina fordringar på dotterföretagen.

2. Exportuppgifterna kan förväntas vara kvalitetsmässigt betydligt sämre än importuppgifterna, eftersom endast importen är föremål för tulldeklaration. I syfte att kontrollera exportuppgifternas kvalitet avstämde institutet för något år sedan svenska exporten fob till Förenta staterna med detta lands import till Sverige, vilken även beräknas fob. Ehuru dessa uppgifter inte kan förväntas överensstämma för en kortare period, exempelvis ett år, eftersom leveranstiden medför en viss tidsförskjutning, bör de vara i stort sett identiska för längre perioder. Undersökningen visade emellertid på ganska stora diskrepanser, som kan innebära en ackumulering av systematiska fel.

3. Registreringstidpunkten för en real-monetär transaktion är ej densamma för statistiken över de reala och för de finansiella strömmarna. De förra registreras till övervägande delen då de passerar tullen medan de finansiella strömmarna registreras vid den tidpunkt företagen bokför beloppen. De avvikelser det kan bli fråga om i detta fall, synes dock knappast vara av systematisk karaktär.

4. Gränshandeln kan medföra systematiska »osynliga» export- eller importöverskott. Denna handel kan väntas ha växt betydligt efter slopandet av passkontroll och efter de åtgärder som vidtagits för att underlätta valutaköp inom de nordiska länderna.

5. Löpande transaktioner i bytesbalansen utöver import och export är inte föremål för samma systematiska registrering som varuströmmarna. Kvalitetsmässigt är därför denna statistik synnerligen undermålig.

6. Kapitalflykt i form av försäljning av svenska aktier kan kanske i vissa fall uppgå till ganska betydande belopp.

Ett program för att undersöka orsakerna till förskjutningsposten borde enligt institutets mening som en av sina första punkter uppta kravet på en löpande statistik över företagens finansiella tillgångar och skulder gentemot utlandet. Detta krav kan delvis sägas vara tillgodosett genom att statistiska centralbyrån den 31 december 1961 startade produktion av kreditmarknadsstatistik för företag. Erfarenheterna från förarbetena var emellertid sådana att statistiska centralbyrån inte ansett sig kunna genomföra en fullständig sektorisering på utlandet. Det ger kanske en antydning om svårigheterna att genomföra redan denna punkt. Sektoriseringen är härvidlag inte det enda problemet. Även om det vore möjligt att särredovisa företagens finanstransaktioner i betalningsbalansen och således »flytta ut» den ur förskjutningsposten, skulle de ändå kunna ge upphov till effekter på denna genom ett olämpligt mätningförfarande. Bl. a. måste man, eftersom uppgifterna beräknas som förändringar i företagens finansiella tillgångar och skulder, korrigera de bokförda värdena för eventuella nedskrivningar. Som exempel av speciell betydelse vid beräkningen av finanstransaktionerna med utlandet kan nämnas de möjligheter som erbjudes exportföretagen genom att skattemyndigheterna medger en liberal värdering av fordringar i utlandet, särskilt för vissa »svaga» länder. Eventuellt kan i denna problemkrets också inräknas vad som ovan anförts om oljebolagen och deras möjligheter att nedskrivna skulder.

Ett annat område av hög prioritet är övriga löpande betalningar i bytesbalansen dvs. för annat än export och import. Den successiva uppmjukningen av valutaregleringen har samtidigt inneburit en fortlöpande försämring av statistiken över tidigare reglerade transaktioner. Institutet vill i detta sammanhang framhålla vikten av att behovet av statistik bedöms även ur andra synpunkter än rent kontrollmässiga, då statsmakterna genomför lättnader i regleringar av olika slag eller regleringarna upphäves. I det nu berörda fallet skulle man sannolikt kunna förbättra statistiken avsevärt genom att inhämta uppgifter om affärshankernas valutatransaktioner.

En noggrannare mätning av exportvärdena skulle troligen inte heller kräva alltför stora svårigheter att genomföra. Däremot ställer sig en undersökning av övriga relevanta faktorer sannolikt betydligt besvärligare. En genomgång av faktureringsprinciper och -vanor inom olika branscher kräver ett omfattande arbete isynnerhet om man vill försöka kvantifiera effekterna på förskjutningsposten. Det kan exempelvis vara fråga om att införskaffa uppgifter som företagen är obenägna att lämna på grund av att de berör deras konkurrensförhållanden till andra företag. En sådan undersökning förutsätter därför en medverkan från företag och branschorganisationer, vars villighet och möjlighet härtill starkt kan ifrågasättas eller i varje fall a priori är svårbedömbare.

En uppskattning av gränshandelns omfattning torde innebära att man måste införa någon form av stickprovskontroll, vilket sannolikt är en ganska besvärlig procedur.

Frågan om i vilken utsträckning ovan antydda problemområden skall göras till föremål för intensivanalys sammanhänger bl. a. med den vikt man tillägger valutareserven som ekonomisk politisk målsättning. Institutet vill i detta sammanhang varna för att man därvid underskattar betydelsen av denna målsättning och i alltför hög grad förlitar sig på att nuvarande gynnsamma utveckling blir bestående. Det kan mycket väl uppkomma ett läge inom en inte alltför avlägsen framtid, där valutareserven kommer att ligga nära marginalen för det politiskt acceptabla. Ett eventuellt frigörande av de internationella kapitalrörelserna kan dessutom antas utsätta valutare-

serven för ökade påfrestningar. I så fall aktualiseras också behovet av en beredskap på det statistiska området, som bättre än hittills möjliggör lägesbedömningar och prognoser.

Eftersom förskjutningsposten är en vanlig företeelse, skulle det vara fördelaktigt om något internationellt organ, exempelvis International Monetary Fund, kunde stimuleras att koordinera den verksamhet på detta område, som redan synes försiggå i flera länder.

Vid handläggningen av detta ärende har förutom undertecknad deltagit tf. sakkunnig Thora Nilsson och forskningssekreterare Lars Hansson, föredragande. Stockholm den 28 januari 1963.

BÖRJE KRAGH

Tf. överdirektör

Generaltullstyrelsen

Med överlämnande av en av chefen för Styrelsens revisionsbyrås statistiska avdelning upprättad promemoria, (bilaga), i ämnet tillstyrker styrelsen, att den av revisorerna förordade närmare undersökningen rörande förskjutningsposten företages.

I ärendets handläggning ha deltagit undertecknad generaltulldirektör samt byråcheferna Appelloff, föredragande, och Hartler. Stockholm den 31 januari 1963.

VIDAR FAHLANDER

Sixten Friberg

Bilaga

Promemoria, upprättad av chefen för revisionsbyråns statistiska avdelning

Av remisshandlingen framgår, att orsakerna till förskjutningsposten, stundom benämnd »statistiska fel och ofullständigheter», icke äro klarlagda. Troligen rör det sig om flera faktorer som samverka till skiljaktigheter mellan den faktiska och teoretiska valutareserven. Av tänkbara orsaker till densamma ha ofullständigheter i handelsstatistiken och övriga rapportkällor särskilt framhållits. Konjunkturinstitutet har vidare pekat på en annan faktor som kunde tänkas inverka på förskjutningspostens nivå, nämligen bristande hållbarhet hos de belopp med vilka exporten och importen redovisas i handelsstatistiken. Det har därvid framhållits, att beträffande vissa varugrupper en nivåskillnad syntes föreligga mellan faktiskt erlagda betalningar och motsvarande fakturavärden såsom dessa senare registrerades i handelsstatistiken. Under senare år har förskjutningsposten nått en sådan storlek, för år 1961 902 miljoner kronor, att den enligt revisorernas mening bör påkalla ökad uppmärksamhet. Revisorerna anser det därför angeläget, att en intensivare samordnad forskning påbörjas rörande förskjutningsposten, en forskning som bör inriktas på såväl källmaterialet till de i betalningsbalansen ingående delposterna och metoderna för deras utnyttjande som de olika varu- och kapitalströmmar vilka nu gå vid sidan om den officiella statistiken.

För att belysa frågan, i vilken utsträckning fel eller ofullständigheter i handelsstatistiken kunna antagas ha förorsakat den starka ökningen av för-

skjutningsposten under senare år, lämnas i det följande en redogörelse för handelsstatistiken, dock begränsad till de avsnitt av densamma som äro av betydelse för det aktuella ärendet, nämligen handelsstatistikens omfattning och avgränsning samt varuvärderingen.

Under åren 1955—1958 bedrevs ett omfattande internordiskt arbete på bland annat utrikeshandelsstatistikens område. Den under nordiska ekonomiska samarbetsutskottet sorterande, för ändamålet tillsatta statistiska kommittén hade till främsta uppgift att upprätta en för varuklassificeringen avsedd varuförteckning men kommittén behandlade även andra frågor som berörde handelsstatistiken, såsom statistikens omfattning och avgränsning, varas statistiska värde m. m. De av kommittén framlagda, i stor utsträckning på Förenta Nationernas rekommendationer baserade förslagen, finnas intagna i bilaga III till Samarbetsutskottets rapport år 1957 jämte dess tilläggsrapport år 1958. De sålunda på Samarbetsutskottet framlagda förslagen ligga till grund för de ändringar på handelsstatistikens område som genomfördes i Sverige den 1 januari 1959 samtidigt med ikraftträdandet av den nya tulltaxan och den med denna kombinerade statistiska varuförteckningen. Delegationen för statistikfrågor har närmare studerat de nu gällande handelsstatistiska principerna samt den praktiska tillämpningen av dessa principer och därvid icke funnit anledning till någon ändring. Genom de i tiden näraliggande utredningarna och den starka anknytningen till Förenta Nationernas rekommendationer torde handelsstatistiken få anses fylla högt ställda fordringar på en väl dokumenterad statistikgren.

Handelsstatistikens omfattning och avgränsning. Såsom ovan anförts är den svenska handelsstatistiken utformad i nära anslutning till Förenta Nationernas rekommendationer. Enligt dessa rekommendationer skall de olika ländernas handelsstatistik i princip omfatta alla handelsvaror som införas till eller utföras från landets territorium från respektive till ett annat lands territorium. Med handelsvaror skola i detta sammanhang förstås alla varor vilkas införsel eller utförsel från ett land ökar respektive minskar landets resurser. *Det är således utan betydelse om en kommersiell transaktion föreligger eller icke.*

Sverige har så långt detta av praktiska skäl prövats lämpligt följt sistnämnda rekommendation. Sålunda upptagas i statistiken med sitt fulla värde exempelvis väsentliga gåvosändningar samt varor som införas eller utföras för bearbetning eller komplettering och som därefter återutföras respektive återinföras. Varor, som utlånas eller som utföras för att visas på utställningar i landet, upptagas likaledes i handelsstatistiken såvida det ej är uppenbart, att de komma att återinföras. Sistnämnda varukategorier, vilka ofta representera avsevärda varuvärden, äro föremål för speciell övervakning och handläggning. Varor, som returnerats, upptagas i handelsstatistiken men redovisas endast årsvis i en särskild tabell i den officiella publikationen »Handel». Svenska transportmedel i trafik med utlandet upptagas givetvis ej i handelsstatistiken. Då fartyg eller luftfartyg i dylik trafik ej hemtagas utan försäljas till utländsk köpare finnes möjlighet att bevaka, att transportmedlen i fråga i vederbörlig ordning registreras i handelsstatistiken. Motsvarande kontroll saknas i det fall motorfordon, som utförts i trafik, säljas i utlandet. Av svenska fiskare på internationellt vatten fångad fisk, som ilandföres och säljes i utlandet, redovisas i statistiken. Av praktiska skäl sker redovisningen endast årsvis i »Handel». Beträffande reparationsvaror har dock av praktiska skäl avsteg gjorts från ifrågavarande rekommendationer. Dylika varor upptagas i handelsstatistiken endast vid gränspassagen efter verkställd reparation. Såsom statistiskt värde anges endast det belopp som betingats av reparationen vilket belopp redovisas i sär-

skild tabell i »Handel». Reparationskostnaderna för fartyg och luftfartyg redovisas överhuvud taget icke i handelsstatistiken.

Av det ovan anförda framgår, att den svenska handelsstatistiken enligt internationella rekommendationer omfattar jämväl varor för vilka betalning ej erlägges. Det kan dock antagas, att handelsbalansen icke i nämnvärd utsträckning påverkas av detta förhållande. Läget skulle dock förändras därest exempelvis den svenska hjälpen till utvecklingsländer i form av export av i landet tillverkade eller nationaliserade varor skulle öka väsentligt.

Handelsstatistiken är sedan den 1 januari 1959 avgränsad enligt generalhandelsprincipen. Enligt denna princip borde de varor, som införs från utlandet till frihamnarna och som därefter återutföras till utlandet, redovisas i handelsstatistiken. Då frihamnarna ur tullsynpunkt betraktas som utrikes ort sker tullklareringen av varorna vid gränsen mellan frihamnen och tullinlandet. Att för statistiskt ändamål införa en gräns vid skeppsbord stöter på stora praktiska svårigheter. Utredning pågår om möjligheterna att på annat sätt inpassa den nu åsyftade varutrafiken i handelsstatistiken. Frihamnarnas roll som transitohamnar för av svenska grossister inköpta utländska varor synes dock ej böra överskattas.

Varor, som endast transiteras genom landet, skola enligt Förenta Nationernas rekommendationer ej upptagas i handelsstatistiken och så sker ej heller i Sverige. En speciell tullagerform, transitupplag, bör i detta sammanhang nämnas. Från utlandet införda varor kunna, innan de anmälas till förtullning, uppläggas på transitupplag under högst ett år. I visst avseende torde uppläggningsen på transitupplag kunna jämföras med en fördröjd transitering och rent principiellt synes intet vara att erinra mot att transitupplagsgoods ej redovisas i handelsstatistiken förrän godset anmäles till förtullning. Intet hindrar att gods, som inköpts från utlandet, under förvaringen på transitupplag blir föremål för försäljning till utlandet och följaktligen även återutföres utan att godset registrerats i handelsstatistiken.

Av det sagda framgår, att beträffande såväl frihamns- som transitupplagsrörelsen valutatransaktioner kunna förekomma i samband med sådan varuförsel som ej registreras i handelsstatistiken. Transaktionerna ha handelsstatistiskt sett ej ökat eller minskat landets tillgångar på varor.

Förutom nämnda varuströmmar, som på grund av rådande tullbestämmelser f. n. icke kunna statistiskt belysas, uteslutas ur handelsstatistiken enligt Förenta Nationernas rekommendationer vissa varukategorier vilka av praktiska skäl definierats genom hänvisning till gällande tulltaxeförordning. Ifrågavarande varukategorier finnas upptagna i bilagda, av Kungl. Generaltullstyrelsen den 4 januari 1962 utfärdade cirkulär. (Bilaga till bilaga). I stort sett torde här åsyftade varor statistiskt sett vara av underordnad betydelse, dock möjligen med följande undantag.

Bunkers och andra förnödenheter samt proviant, som ombordtagas i Sverige på utländskt transportmedel, redovisas ej i handelsstatistiken. Vad fartyg beträffar förutsattes den i sjöfartsnettot ingående delposten »Utländska fartygs utgifter i Sverige» helt täcka värdet av denna sannolikt betydande varuutförsel. Huruvida i bytesbalansen hänsyn tagits till motsvarande utförsel på utländska flygplan och huruvida värdet av denna varuutförsel balanserats mot svenska flygplans utgifter i utlandet är icke känt.

Enligt det ovan åberopade cirkuläret skall gods, för vilket temporär tullfrihet åtnjutes enligt 10 § tulltaxeförordningen, ej upptagas i handelsstatistiken. Dylikt tullfrihet kan emellertid under vissa förutsättningar medgivnas även för gods som inkommer för reparation, bearbetning, komplettering eller emballering, eller för att användas såsom material vid sådan behandling av exportvaror, eller med andra ord gods som enligt vad tidigare sagts skall

upptagas i handelsstatistiken. Ifrågavarande undantag för gods, för vilket temporär tullfrihet medgives, är betingat av den tulladministrativa handläggningen av ärenden rörande dylik tullfrihet. Vid återutförelse av godset undersökes emellertid av statistiska avdelningen anledningen till att temporär tullfrihet medgivits och företages i förekommande fall komplettering av handelsstatistiken.

Varans statistiska värde. Förenta Nationerna rekommenderar medlemsstaterna att införa ett värdebegrepp, benämnt transaction value. Detta värdebegrepp skiljer sig endast obetydligt från det nu gällande enligt tullstadgan och tullordningen föreskrivna statistiska värdet. Enligt nämnda författningar skall varuhavaren på varuanmälan för statistiskt ändamål ange det värde varan oförtullad äger vid rikets gräns. Uppgift om varans statistiska värde skall innefatta,

vid införelse: varans inköpspris eller, i fråga om ej inköpt vara, marknadspriset vid tiden för varans transport från avsändningsorten, med tillägg i vartdera fallet av frakt, försäkringspremier och andra kostnader intill dess varan anlänt till gränsort inom tullområdet (cif); samt

vid utförelse: varans försäljningspris eller, i fråga om ej försäld vara, marknadspriset vid tiden för varans transport från avsändningsorten, med tillägg i vartdera fallet av frakt, försäkringspremier och andra kostnader före varans avgång från gränsort inom tullområdet (fob).

På grund av att fraktkostnaderna ingå i införelsvärdet men ej i utförelsvärdet (med undantag för eventuellt inom riket förekommande transporter) sker en systematisk uppvärdering av införelsen jämförd med utförelsen. Frågan om inräkningen av fraktkostnaderna i varans statistiska värde har varit föremål för åtskilliga utredningar. Av 1905 års statistiska kommittés betänkande framgår bland annat, att cif- och fob-värdena infördes i den svenska handelsstatistiken år 1871 (efter utländsk förebild) samt att kommittén för egen del på grund av praktiska hänsynstaganden tillstyrkte bibehållandet av samma värdeberäkning. Handelsstatistiken är alltså i så måtto missvisande, som det strängt taget förutsättes, att varuutbytet med utlandet helt förmedlas med utländska transportmedel. Huruvida delposten »Sjöfartsnettot» i bytesbalansen helt utjämnar den bristande jämförbarheten mellan införelse- och utförelsvärdena är för avdelningen icke bekant.

Då Sverige den 1 juli 1960 började tillämpa den s. k. Brysselvärdekonventionen för beräkning av varans tullvärde aktualiserades frågan huruvida ett tullvärde, beräknat enligt denna konvention, kunde accepteras som statistiskt värde. Frågan hade tidigare diskuterats inom Nordiska ekonomiska samarbetsutskottet och därvid anförda synpunkter finnas återgivna å sid. 19—21 i bil. III till utskottets rapport år 1957. Då Sverige ännu tillämpar en liberal tolkning av Brysselkonventionen, innebärande att det å fakturan angivna värdet, med i detta sammanhang betydelselösa undantag, accepteras som tullvärde, har införandet av Brysselvärdekonventionen ännu icke givit anledning till att särskilt statistiskt värde måste angivas vid införelse av värdetullbelagda varor. Däremot kunna de i 7 § tulltaxeringskungörelsen specifikt svenska tillägsbestämmelserna angående reducering av fraktkostnaderna i vissa fall vid beräkning av varans tullvärde ur statistisk synpunkt ge anledning till betänkligheter. Till förekommande av felaktigheter i detta avseende har emellertid Generaltullstyrelsen föreskrivit, att där i undantagsfall tullvärde och statistiskt värde icke sammanfalla, skola bägge värdena utsättas i tullsedeln.

Föreskrifterna rörande importörers och exportörers skyldighet att lämna uppgifter för handelsstatistiskt ändamål äro intagna i den av Kungl. Maj:t år 1927 fastställda tullstadgan jämte den av Generaltullstyrelsen samma år

utfärdade tullordningen. Av tullstadgans bestämmelser framgå, att allmänhetens uppgiftsskyldighet är bunden till skyldigheten att vid införsel eller utförsel av varor till tullverket eller, vid utförsel av visst slag av gods, till järnvägsstation eller postanstalt avgiva skriftlig anmälan rörande godset. Denna handling benämnes inkommande respektive utgående varuanmälan. Den inkommande varuanmälan är kombinerad med tullsedel, avsedd för tulltjänstemans anteckningar rörande bl. a. varans statistiska nummer, kvantitet, värde och debiterade avgifter. Efter vederbörlig journalisering hos tullanstalten överlämnas ett exemplar av tullsedeln respektive utgående varuanmälan till statistiska avdelningen och utnyttjas där som underlag för den handelsstatistiska redovisningen av godset.

Varuhavaren är sålunda i princip ansvarig för att det uppgivna statistiska värdet är rätt. Vid införsel av gods, som är belagt med värdetull, beräknar eller i förekommande fall kontrollerar tulltjänsteman värdet för varje i tullsedeln upptagen varupost. Beträffande tullfritt gods, som inkommer i icke ensartade kollin, torde det vara regel, att värdet för varje i sändningen ingående delpost likaledes beräknas av tulltjänsteman. Vad angår införsel av tullfritt gods i bulk eller ensartade kollin må nämnas, att faktura eller därmed jämförlig handling vanligen företes vid tulltaxeringstillfället. Någon skyldighet för tulltjänsteman att jämföra fakturavärdet med det på varuanmälan angivna statistiska värdet föreligger visserligen ej men i mycket stor utsträckning sker en kontroll av att värdena ifråga ej uppvisa nämnvärda skiljaktigheter. Vad angår till utförsel anmält gods torde numera endast i undantagsfall tulltjänsteman kontrollera det angivna statistiska värdet mot eventuellt företedd faktura.

Vid införsel av varor synas de av tullverket, på grund av fiskala skäl eller eljest, företagna åtgärderna garantera, att i övervägande antalet fall den statistiska värdeangivelsen är tillfredsställande. Vad utförseln beträffar tala vissa faktorer för att de deklarerade varuvärdena kunna antagas i allmänhet vara ur statistisk synpunkt acceptabla. För den större delen av exporten svarar ett, vid jämförelse med importen, relativt litet antal företag som kunna förutsättas vara väl förtrogna med den handelsstatistiska redovisningen av till utförsel anmält gods. Härtil kommer, att en stor del av exporten består av produkter med relativt fasta priser under långa leveranstidpunkter. Den kontroll över handelsstatistiken, som utövas direkt av avdelningen och indirekt av en mångfald konsumenter av handelsstatistik, bidrager på grund av nu nämnt förhållande till att risken för systematiska fel av betydande omfattning borde vara liten.

Handelsstatistiken för exempelvis år 1961 är uppbyggd av 1 200 000 export- och 2 400 000 importvaruposter som extraherats ur 950 000 utgående varuanmälningar och 1 354 000 inkommande varuanmälningar jämte med dessa kombinerade tullsedlar (varuanmälningar rörande med post befordrat gods ej inbegripna). Av den handelsstatistiska verksamheten i tullverket, vars omfattning belyses av de nämnda siffrorna, torde den av avdelningen utförda granskningen av det handelsstatistiska primärmaterialet böra i detta sammanhang särskilt nämnas. Samtliga hos avdelningen under kalendermånaden extraherade varuposter stansas på hålkort, sorterar efter varans statistiska nummer samt upptagas på maskinlistor som sedan granskas av avdelningens fyra, i varukännedom utbildade aktuarier. Ett viktigt moment i granskningen består i jämförelse mellan kvantitet och värde. Varuposter, vars medelvärdet påtagligt skilja sig från det för det statistiska numret normala värdet, blir föremål för särskild undersökning. I ett betydande antal fall utsändas förfrågningar till importörer och exportörer rörande deklarerade statistiska uppgifter. Icke minst genom denna kontrollverksamhet

och övriga kontakter med näringslivets representanter få aktuarierna god inblick i de speciella varuområden för vilkas handelsstatistiska redovisning de ansvara. Granskningen är i princip total men på grund av det stora varupostantalet och de få dagar i månaden, som kunna anslås åt granskningen för att icke månadsstatistiken skall försenas, får det anses ligga i sakens natur, att aktuarierna i första hand koncentrera sig på de värde- eller kvantitetsmässigt sett större varuposterna. Aktuarierna utföra även halvårs- och årsgranskning av handelsstatistiken varvid jämförelse göres med motsvarande siffror för föregående år. Vid dylika granskningar framstå eventuella förskjutningar i varuströmmarna mera påfallande vilket i sin tur föranleder nya undersökningar.

Av det nu anförda torde framgå, att ett betydande och kvalificerat arbete ständigt nedlägges på att hålla handelsstatistikens kvalitet på hög nivå.

Vid sidan om de valutaströmmar, som förutsätts förekomma i anledning av de genom handelsstatistiken mätbara varuvärdena, förefinnas med all sannolikhet av varuutbytet med utlandet betingade valutatransaktioner, som icke äro kända vid införsel- respektive utförseltillfället, åtminstone icke av de av tullverkets tjänstemän som befatta sig med handelsstatistiska uppgifter. I första hand åsyftas här agentprovisioner, företrädesvis dylika, som avse exporterade varor, samt retroaktivt verkande rabatter, t. ex. årsbonus. Konjunkturinstitutet har, såsom inledningsvis anförts, uppmärksammat bristande överensstämmelse mellan marknadspriser på vissa varor och det enligt handelsstatistiken deklarerade varuvärdet. Huruvida den bristande överensstämmelsen beror på nämnda icke mätbara provisioner eller rabatter är icke känt men ett för avdelningen bekant fall torde i sammanhanget böra omnämnas.

Ett i Sverige etablerat dotterföretag till ett utländskt företag har vid avsättningen av sina från moderföretaget införda produkter mött hård konkurrens och har därvid vari nödsakat att sänka priserna på dessa produkter till en nivå som understigit det vid införsel angivna varuvärdet. Då i det åsyftade fallet differensen uppgår till avsevärda belopp har den frågan uppstått, huruvida de i handelsstatistiken redan upptagna värdena borde i efterhand i motsvarande mån reduceras. Dotterföretaget har emellertid vid införseln deklarerat det med moderföretaget kontraherade priset och i övrigt beräknat det statistiska värdet enligt tidigare omnämnda bestämmelser rörande varas statistiska värde. Någon korrigerings av handelsstatistiken har under sådana omständigheter ej ansetts befogad. På vad sätt dotterföretaget reglerat sin skuld till moderföretaget, t. ex. genom lån, långfristiga krediter eller nedskrivning av moderföretagets fordran, torde icke vara ett handelsstatistiskt spörsmål men kan självfallet påverka förskjutningsposten.

Det är vidare i ett fall känt, att ett utländskt företag gjort betydande investeringar i en svensk industri genom att till Sverige exportera varor utan att motsvarande valuta hemtagits.

Förskjutningsposten har enligt revisorerna fått sin benämning genom den i tiden icke samordnade handelsstatistiska registreringen av varan och erläggandet av likvid för densamma. Avdelningen vill därför i det följande något uppehålla sig vid de faktorer som bestämma tidpunkten för den handelsstatistiska varuregistreringen.

Teoretiskt sett skall införda vara upptagas i handelsstatistiken vid tidpunkten för varans förtullning eller dess uppläggning på tullnederlag eller provianteringsfrilager. I praktiken är registreringen helt avhängig av tidpunkten då tullsedeln inkommer till statistiska avdelningen. Avsevärda förseningar, vid enstaka tillfällen uppgående till ett år eller mera, kunna uppstå då varuhavaren vid förtullningstillfället icke kan förebringa erforderliga

handlingar för tulltaxering av godset. Tillfälliga arbetsanhopningar vid de skilda tullanstalterna kunna ävenledes försena utfärdandet av tullsedel och därmed förlänga tiden för varans registrering i handelsstatistiken. Även vad utförseln beträffar är ett försenat insändande av den utgående varuanmälningen till statistiska avdelningen och därmed en statistisk registrering av varan ofta förekommande. Det är självfallet av största vikt att exportörer överhuvud taget avlämna utgående varuanmälan för utfört gods. Vid många tullanstalter är den utgående varuströmmen av sådan omfattning, att tullanstalterna nödgats infordra manifest eller andra lastförteckningar för kontroll av att utgående varuanmälningar i vederbörlig ordning avlämnas för allt utfört gods. Denna för handelsstatistiken viktiga kontroll är tidsödande och torde, vad de största tullanstalterna beträffar, medföra en försening med insändandet av handlingarna som uppgå till omkring 3 veckor. Slutligen må framhållas, att uppgifter om exempelvis flottningsvirke av praktiska skäl lämnas endast en gång per år, i regel vid kalenderårets slut, samt att för vissa andra varor, som kontinuerligt utskeppats under året, värdejusteringar nödvändigtvis måste företagas innan den definitiva årsstatistiken utarbetas. Av det sagda framgår, att den månatligen publicerade handelsstatistiken endast delvis avspeglar det faktiska varuutbytet under månaden.

Sammanfattningsvis får avdelningen framhålla, att det synes avdelningen föga sannolikt att den anmärkningsvärt stora förskjutningsposten under senare år skulle till väsentlig del ha förorsakats av brister i handelsstatistiken. Då avdelningen i likhet med Riksdagens revisorer finner det otillfredsställande, att orsakerna till förskjutningsposten icke äro kända och att under sådana förhållanden förskjutningspostens starka fluktuationer måste leda till tvivel på hållbarheten hos de i betalningsbalansen ingående delposterna, de från handelsstatistiken hämtade export- och importvärdena härunder inbegripna, synes det avdelningen angeläget, att den nu föreslagna samordnade forskningen rörande förskjutningsposten kommer till stånd. I anledning härav hemställer avdelningen att Kungl. Generaltullstyrelsen ville tillstyrka genomförandet av revisorernas förslag. Stockholm i kungl. generaltullstyrelsens statistiska avdelning den 30 januari 1963.

Bilaga till bilaga

Kungl. generaltullstyrelsens cirkulär angående befrielse i vissa fall från lämnandet av uppgifter för handelsstatistiskt ändamål

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 29 december 1961¹ [185:2] förordnat, att de jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 4 december 1959² till utgången av år 1961 gällande föreskrifterna om utsträckt skyldighet att vid import deklarerera varas värde skola äga fortsatt giltighet under tiden från och med den 1 januari 1962 tills vidare intill utgången av år 1963, vill generaltullstyrelsen enligt bemyndigande härigenom föreskriva, att sådan värdeuppgift eller annan uppgift, som eljest skolat vid in- eller utförseln lämnas för statistiskt ändamål, icke erfordras beträffande följande gods, vilket icke redovisas i handelsstatistiken, nämligen

1. gods, som på grund av föreskrift i 36 och 37 (TFH II [26:1, 2]) §§ tulltaxeringsanvisningarna i tullsedel må upptagas allenast med i 8 § (TFH II [8]) tulltaxeförordningen förekommande beteckning;

2. gods, som avses i 9—11 (TFH II [27—29]) §§ tulltaxeförordningen;

¹ TFS 1961:264. — ² TFS 1959:258.

3. till frihamn utfört s. k. inrikes lagringsgods samt från frihamnslager återinförda inom landet tillverkade eller här förut förtullade varor;

4. gods, som anmäles till returfortullning enligt 146 § [146] tullstadgan eller 3 § (TFH V: 2 [3]) kungl. kungörelsen den 14 mars 1947 (nr 82)¹ angående allmänt importförbud;

5. gods, som anmäles till uppläggning å transitupplag eller till utförsel därifrån eller till transitering (184 § [184] tullstadgan);

6. varuprov med ett värde av högst 1 000 kronor samt varuprov eller mönster som utföras eller återinföras mot företeende av giltig passersedel;

7. gods, annat än tullnederlagsgods, som utföres såsom förnödenheter eller proviant för förbrukning å från svensk ort avgående transportmedel;

8. gods, annat än tullnederlagsgods, som utföres såsom förnödenheter eller proviant till i utlandet befintligt svenskt transportmedel för förbrukning därå;

9. gods, som utföres till Sveriges beskickningar i utlandet; samt

10. till utförsel avsedda gävosändningar med ett värde av högst 1 000 kronor.

I handelsstatistiken redovisas icke tomt emballage i retur, såsom trälådor, fat, cylindrar för förtätade gaser, garnbommar, presenningar, godsbehållare, lastpallar o. d., allt för så vitt emballaget icke är föremål för försäljning, och ej heller emballage, som avses i 4 § (TFH II [4]) 2 och 4 mom. tulltaxeförordningen. I tullsedel över emballage, som enligt vad nu sagts icke redovisas i handelsstatistiken, bör å raden närmast under redovisningsraden antecknas ordet »Emballage».

För varor, som undergått reparation, skall såsom statistiskt värde angivas det belopp, som betingats för reparation. För fotografisk film, som efter framkallning återutföres, skall såsom statistiskt värde angivas framkallningskostnaden.

I fråga om skyldigheten att avlämna uppgifter för statistiskt ändamål beträffande rusdrycker gäller vad särskilt stadgas.

Det åligger vederbörande distrikttullanstalt att på lämpligt sätt ombesörja, att innehållet av detta cirkulär må komma till den trafikerande allmänhetens kännedom. Stockholm den 4 januari 1962.

Kommerskollegiet

Termen förskjutningspost används som beteckning på den differens som erfarenhetsmässigt föreligger mellan den faktiskt och den teoretiskt beräknade förändringen av valutareserven. De teoretiska beräkningarna av valutareserven grundar sig på betalningsbalansstatistiken och förskjutningsposten är ett belägg för att denna statistik i viss mån är ofullständig eller bristfällig.

Under de sju åren 1955—1961 har den faktiska ökningen av valutareserven varit sammanlagt över 3 miljarder större än den teoretiskt beräknade.

I riksdagens revisorers berättelse redogöres närmare för de förändringar förskjutningsposten varit underkastad under efterkrigstiden och de försök, som gjorts att utreda och förklara den. Dessa försök har hittills icke varit framgångsrika.

Riksdagens revisorer anser det angeläget, att en intensivare samordnad forskning kommer till stånd rörande denna företeelse, inriktad såväl på källmaterialet till de i betalningsbalansen ingående delposterna och metoderna för deras utnyttjande som på de olika varu- och kapitalströmmar som nu går vid sidan av den officiella statistiken.

¹ TFS 1960: 319 (V: 2).

Bristerna i betalningsbalansstatistiken torde i många fall vara mer eller mindre slumpmässiga och verka i olika riktningar, varför de kan förmodas bli utjämnade under en längre tidsperiod. Det kan emellertid icke uteslutas, att även felaktigheter av mera systematisk natur förekommer, vilket kan påverka förskjutningsposten i en och samma riktning. Konjunkturinstitutet har således i novemhernumret 1961 av sin publikation »Konjunkturläget» (sid. 36) antytt, att beträffande vissa varugrupper en nivåskillnad tycks föreligga mellan faktiskt erlagda betalningar och motsvarande värden såsom dessa registreras i handelsstatistiken. En närmare undersökning på denna punkt synes enligt kollegii mening motiverad.

En annan faktor av betydelse för uppkomsten av en restpost i betalningsbalansen grundar sig på det förhållandet att bytesbalansen icke tar sikte på betalningarna utan på prestationerna som tidsmässigt i allmänhet icke sammanfaller med de statistiskt registrerade kapitalrörelserna. Ett exempel på detta är den kommersiella kreditgivning, som förekommer i samband med export och import och som medför att betalningarna för genomförda varutransaktioner verkställs vid andra tidpunkter än de då exporten eller importen registreras i handelsstatistiken. De kommersiella krediternas roll i detta sammanhang har närmare studerats av konjunkturinstitutet genom stickprovsundersökning av ett antal industri- och partihandelsföretags utländska varukrediter. Någon förklaring till förskjutningspostens utveckling via förändringar i de kommersiella krediterna har emellertid icke erhållits men man har kunnat konstatera att handelskrediterna uppgår till betydande belopp och att icke oväsentliga förändringar kan äga rum under ett år även om dessa för de undersökta åren i allmänhet tenderat att utjämnas. Då förändringar i handelskrediterna under vissa förhållanden otvivelaktigt kan påverka valutareserven i betydande utsträckning, synes det värdefullt med fortsatta studier inom detta område. Vid eventuellt fortsatta undersökningar synes härvid en större täckning böra eftersträvas på importsidan samtidigt som studierna om möjligt utsträckas till att omfatta även transportsektorn och den offentliga sektorn, som såvitt kollegium kunnat finna tidigare ej medtagits.

Inom kollegium har vid olika tillfällen försök gjorts att finna en förklaring till vilka faktorer som kunnat påverka förskjutningsposten. Det har härvid visat sig, att förskjutningspostens belopp i vissa fall kunnat justeras ner genom en mera fullständig redovisning av betalningsbalansens kapitalpost än som normalt skett. En sådan utökad redovisning har, som framgår av revisorernas berättelse, gjorts av riksbanken för de senaste åren. Utöver de traditionellt redovisade posterna över statliga kapitaltransaktioner och värdepappershandel har även medtagits vissa uppgifter rörande de privata kapitalrörelserna samt bankernas fordringar och skulder på tid. Genom denna utvidgning har förskjutningspostens belopp kunnat korrigeras så att den för år 1960 sjunkit till omkring hälften, eller från 508 miljoner kronor till 267. För åren 1959 och 1961 har den utökade redovisningen däremot icke medfört några större justeringar. Beträffande förhållandena under år 1961 har emellertid riksbanken gjort en reservation för brister i rapporteringen av utnyttjandet av beviljade låne- och investeringstillstånd.

Att döma av de undersökningar, som hittills företagits med syfte att förklara orsakerna till förskjutningspostens utveckling, förefaller det sannolikt, att avvikelserna mellan förändringarna i faktisk och teoretisk valuta-reserv beror på flera samverkande faktorer av vilka några här tidigare berörts. Som tidigare nämnts måste man emellertid räkna med att en sådan differens av olika anledningar uppstår. En restpost under ett enskilt år som den på 866 miljoner kronor under 1961 är i och för sig icke förvånande med

tanke på att betalningarna till och från utlandet enligt riksbanken samma år uppskattats till cirka 40 000 miljoner kronor. Betraktar man däremot restpostens utveckling under en längre period exempelvis mellan 1955—1961 då den uppgått till sammanlagt mer än 3 miljarder kronor, ter sig beloppet mera svårförklarligt bl. a. därigenom att det för varje enskilt år under perioden varit positivt. Kollegium delar revisorernas uppfattning om betydelsen av att orsakerna till förskjutningspostens utveckling klarlägges och har därför inget att erinra mot att en undersökning genomföres på det sätt revisorerna föreslagit.

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknade, generaldirektören Malmfors och byrådirektören Leissner, särskilt förordnad föredragande, kommerserådet Lindqvist. Stockholm den 30 januari 1963.

NILS MALMFORS

Carl Leissner

Åke Degerman

Fullmäktige i riksbanken

Registreringen av de olika transaktionerna med utlandet bjuder på många problem och det är på intet sätt förvånande, att sammanställningen av dessa transaktioner i betalningsbalansen inte fullständigt kan förklara valutareservens förändringar. I balansen får därför införas en restpost, som är lika med skillnaden mellan summan av de registrerade transaktionerna och rörelsen i valutareserven. De betalningsbalanser för Sverige, som publicerats sedan många år och som återges av revisorerna, har ofta visat restposter som kan förefalla relativt betydande, i varje fall om de jämföres med valutareserven. Det brukar också påpekas, att medan en summering över en längre period tidigare gav till resultat, att de årliga restposterna tog ut varandra, så har de fr. o. m. 1955 genomgående varit positiva, d. v. s. de har representerat en icke förklarad inströmning av valutor.

Restpostens existens, storlek och riktning är icke något som är särskilt karakteristiskt för den svenska betalningsbalansen, utan har motsvarigheter i de flesta med oss i fråga om ekonomiska förhållanden jämförbara länder. Vid en jämförelse med de totala transaktionerna med utlandet — som givetvis är större än som framgår av siffrorna i betalningsbalansen — kan det för övrigt knappast sägas, att den utgör något anmärkningsvärt stort statistiskt fel.

Betalningsbalanssiffrornas betydelse vid analysen av utvecklingen av utlandsbetalningarna, för prognoser om utrikestransaktioner och valutareserv och för avgöranden inom den ekonomiska politiken motiverar emellertid, tillsammans med det faktum att grundmaterialets kvalitet förändras från år till år, ett kontinuerligt arbete på att förbättra betalningsbalansstatistiken, att lokalisera de punkter där felaktigheter och ofullständigheter föreligger och att där så är möjligt avhjälpa bristerna. Det torde vara av intresse, att ange några svagheter i betalningsbalansens poster och söka ge en antydning om det arbete som pågår.

En relativt fullständig och god statistik föreligger beträffande varuhandeln, men även här finns brister. Som omnämnes av revisorerna förefaller det, som om beträffande vissa varugrupper betydande skillnader kan föreligga mellan de värdesiffror som ligger till grund för betalningarna och dem som upptages i handelsstatistiken. Statistiska centralbyrån arbetar på att åstadkomma en förbättring på denna punkt.

Beträffande nästa huvudpost i balansen, sjöfartsintäkterna, pågår likaledes ett förbättringsarbete inom centralbyrån.

Transaktionerna under den därpå följande huvudposten, »övriga löpande

betalningar», omfattar rese- och uppehållskostnader, försäkringar, räntor, utdelningar, provisioner o. s. v. De balanserade någorlunda jämnt under större delen av 1950-talet, men under de senaste åren har ett allt större underskott framträtt. Det kan inte uteslutas, att denna tendens i betydande grad är broende på svagheter i det av valutakontrolluppgifter bestående material, vilke ligger till grund för de sammanställningar som utföres inom riksbanken, svagheter som sammanhänger med att anmälningsplikten slopats eller förenklats vid den fortgående liberaliseringen av valutaregleringen.

De enda kapitalrörelser, som upptagits i betalningsbalansen som den traditionellt redovisas, har varit statliga kapitaltransaktioner, som givetvis är kända, och handeln med obligationer och aktier, om vilken uppgifter insamlas och publiceras av bankinspektionen. Övriga kapitaltransaktioner har fått ingå i restposten; här kan nämnas direkta investeringar, finansiella lån, handelskrediter och förändringar i affärsbankernas fordringar och skulder på tid i förhållande till utländska banker.

Handelskrediterna kom tidigt i centrum för diskussionen för restposten och har, som framgår av revisorernas berättelse, varit föremål för teoretiska och statistiska undersökningar inom konjunkturinstitutet. Den enda praktiskt möjliga vägen att erhålla information om handelskrediterna synes vara den som konjunkturinstitutet härvid sökte använda, nämligen enkäter hos företagen.

Medan handelskrediterna numera i stort sett icke beröres av valutaregleringen, så erfordras fortfarande tillstånd av valutamyndigheterna vid finansiella lån och direkta investeringar. Riksbanken har på basis av valutakontrollmaterial beräknat utrikesbetalningarna i samband med lån och investeringar fr. o. m. 1959. Preliminära resultat för åren 1959—1961 återgavs i riksbankens förvaltningsberättelse för 1961. Revisorerna synes icke ha observerat den på nytt sätt uppställda betalningsbalanstabellen i riksbankens årsbok 1961, i vilken privata lån och direkta investeringar explicit redovisas. I denna nya tabell har även intagits förändringar i affärsbankernas ställning på tid i förhållande till utländska banker, förändringar som tidigare var obetydliga men som numera kan vara betydande.

Redan en flyktig överblick gör det klart, att betalningsbalansstatistiken har många brister och att kortfristiga kapitalrörelser, t. ex. i form av handelskrediter, är ansvariga för endast en del av restposten. Det saknas anledning att antaga, att den obrutna serien av positiva restposter efter 1955 skulle motsvaras av en kumulativ uppbyggnad av korta skulder till utlandet. Med största sannolikhet finnes en grupp fel och ofullständigheter, som inneburit en systematisk och kanske växande underskattning av de löpande valutaintäkterna. Härtill kommer så handelskrediterna, som jämte tillfälliga faktorer svarat för större svängningar i restposten.

Det framgår även av det föregående, liksom av vad revisorerna anfört, att mycket arbete redan nedlagts på att utveckla beräkningarna av utrikestransaktionerna. Arbetet möter emellertid betydande svårigheter och valutaregleringens liberalisering har medfört att grundmaterialet försämrats på viktiga områden. Fullmäktige kan därför i och för sig instämma i det av revisorerna uttalade önskemålet, att ansträngningarna att förbättra betalningsbalansstatistiken intensifieras och bedrives i samverkan mellan berörda myndigheter, men vill samtidigt framhålla att värdet av mera tillfredsställande resultat får vägas mot ökade kostnader för det allmänna och ökat besvär för enskilda. Stockholm den 7 februari 1963.

P. EDVIN SKÖLD

Karin Winberg

INRIKESDEPARTEMENTET

§ 34 Viss uppgiftsskyldighet inom länsstyrelsernas förvaltningsområde

Statskontoret

Såsom revisorerna påpekat, är det angeläget att man inom länsstyrelseorganisationen ägnar uppmärksamhet åt frågan huruvida statistikrapporter och andra rapporter som inkommer till länsstyrelserna eller därifrån sändes till andra myndigheter, alltjämt fyller den funktion, som var avsedd vid det tillfälle rapporteringen beslöts. Enligt statskontorets mening är det en lämplig uppgift för organisationsföredragandena vid länsstyrelserna att intermittent undersöka, om uppgiftslämnande till och från länsstyrelserna på olika områden bör på grund av ändrade förutsättningar upphöra, inskränkas eller på annat sätt förenklas.

Statskontoret vill i detta sammanhang icke underlåta att omnämna den möjlighet till effektivisering av länsstyrelsernas organisationsföredragandes arbete, som bör kunna uppnås genom en planmässig uppdelning av arbetsfältet mellan olika länsstyrelser eller grupper av länsstyrelser. En sådan uppdelning torde ha diskuterats på ett av landssekreterarnas förenings sammanträden. Därest en expert för organisationsundersökningar inom landsstaten knytes till inrikesdepartementet (1963 års statsverksproposition; bil. 13, sid. 9), förefaller det rationellt att denna expert anlitas för medverkan vid en arbetsfördelning av ifrågavarande art.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit överdirektör Tammelin, byråchef Jerdenius och byrådirektör Ehrén, föredragande. Stockholm den 18 januari 1963.

IVAR LÖFQVIST

Hans Ehrén

Länsstyrelsen i Stockholms län

Med hänsyn till att länsstyrelserna periodvis har att till centrala myndigheter rapportera olika förhållanden och leverera statistiska data i många gånger betydande omfattning tillstyrker länsstyrelsen revisorernas förslag att nu ifrågavarande spørsmål upptages till närmare överväganden inom respektive departement i syfte att i görligaste mån begränsa uppgiftsskyldigheten.

Vad gäller i revisorernas berättelse återgivna exempel rörande *dels* uppgift om antalet tillstånd till gårdfarihandel *dels* ock uppgift till centrala bilregistret angående bilar i yrkesmässig trafik hänvisar länsstyrelsen till vad som anförts i länsstyrelsens skrivelse till revisorerna den 17 september 1962. Uppgiftsskyldigheten i dessa båda fall synes kunna helt avskaffas enär uppgifterna numera icke synes ha något praktiskt värde.

Länsstyrelsen biträder vidare vad som påpekats i fråga om uppgiftsskyldigheten enligt

25 § justeringskungörelen,
kungörelsen 1957: 285 angående bidragsförskott,

handelsdepartementets skrivelse den 30 december 1959 angående redogörelse för utvecklingen av butiksbeståndet,

5 § förordningen 1915:585 angående omfattningen av visst användande av militär personal och

nådigt brev den 20 oktober 1961 angående fastställande av förteckning över befattningar förenade med skyldighet att bebo anvisad tjänstebostad.

Beträffande revisorernas påpekande rörande inventering av förskottsmedel hos domstol m. m. vill länsstyrelsen framhålla att denna kontroll avser den kontanta behållningen i kassan.

Enligt länsstyrelsens mening bör årlig inventering av förskottsmedlen ske, men utföras av den hovrätt, från vilken medlen erhållits.

Av principiella skäl stöder länsstyrelsen revisorernas påpekande beträffande barnavårdskonsulentens årliga berättelse till socialstyrelsen. Denne befattningshavare är en av länsstyrelsens tjänstemän och bör som sådan enskild tjänsteman icke ha denna rapportskyldighet till annan myndighet. I den mån skyldigheten skall bibehållas bör berättelsen till socialstyrelsen avgivas av länsstyrelsen. Beträffande socialvårdskonsulenten vill länsstyrelsen påpeka, att förhållandet icke är detsamma, eftersom denna befattningshavare är socialstyrelsens egen tjänsteman.

Uppgiftsskyldigheten enligt Kungl. Maj:ts cirkulär den 19 augusti 1870 saknar för länsstyrelsens del aktualitet enär dylika kronohemman numera icke torde återfinnas inom länet.

Den arbetsstatistik som lämnas till riksbyrån för folkbokföringen utgör *dels* underlag för riksbyråns kostnadsberäkningar

dels ock en detalj i den arbetsövervakning riksbyrån skall göra. Enligt länsstyrelsens mening bör därför denna uppgiftsskyldighet bibehållas men länsstyrelsen har inget att erinra mot att arbetsstatistiken om möjligt förenklas.

Det sammandrag över taxeringslängderna, som av lokal skattemyndighet skall insändas till länsstyrelsen per den 10 augusti användes bland annat som grundmaterial till den uppgift angående skattekrönor och skatteören i länet som skall insändas till statskontoret i mitten av augusti enligt särskilt för varje år utfärdat kungligt brev, senast den 28 juni 1962. Med hänsyn härtill synes sammandraget ha viss praktisk betydelse. Frågan huruvida tidpunkten för sammandragets avgivande kan framflyttas till den 31 augusti synes därför vara beroende av statskontorets önskemål i detta hänseende.

Beträffande kvartalsstatistiken över jämkning av skatt vill länsstyrelsen framföra att länsstyrelsen saknar underlag för bedömning av behovet av denna statistik. I denna fråga bör yttrande inhämtas från riksrevisionsverket.

Frågan om landsfogdens skyldighet att årligen avgiva summarisk berättelse till länsstyrelsen angående polisverksamheten i länet synes komma att lösas i samband med organiserandet av det förstatligade polisväsendet. I princip biträdes dock påpekan det härutinnan.

Vad slutligen gäller anmälningsplikten jämlikt 6 § tilläggsbestämmelserna SAAR finner länsstyrelsen denna böra bibehållas. Bestämmelsen får ses som en ren övervakning av länsstyrelsens åtgärder i detta hänseende. Med hänsyn till att dylik befrielse endast i undantagsfall medgives, kan ifrågasättande anmälningskyldighet icke heller anses betungande för länsstyrelserna.

I handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade deltagit tf. landssekreteraren Falk. Stockholm den 1 februari 1963.

KJELL EDSTRÖM

Gunnar Lundmark

Länsstyrelsen i Kronobergs län

Länsstyrelsen anser det angeläget att olika myndigheters uppgiftsskyldighet i görligaste mån begränsas. I anledning av de exempel, som angivits av riksdagens revisorer, vill länsstyrelsen framhålla följande.

Justitiedepartementet. Beträffande i 10 § Kungl. kungörelsen den 10 juli 1947 med bestämmelser angående vissa kostnader vid domstol och 3 § Kungl. kungörelsen den 17 juni 1943 angående häradsförvaltnings förvaltning av expensmedel m. m. stadgad skyldighet för länsstyrelse att minst en gång om året hos vederbörande medelsförvaltare förrätta inventering av från hovrätt uppburna förskottsmedel har ifrågasatts, huruvida icke den medelsförvaltaren åvilande skyldigheten att regelbundet (månads- respektive kvartalsvis) lämna vederbörande hovrätt redovisning för medlen utgör tillräcklig kontroll av medlens förvaltning. Länsstyrelsen ställer sig tveksam härtill. Vid domstolarna förvaltas även andra medel, som skola inventeras av länsstyrelse, nämligen stämpelmedel, och det torde icke vara ovanligt, att de olika medlen handhas av en och samma person. För att kontrollen av medlen skall bli fullt effektiv torde erfordras, att samtliga medel bli föremål för inventering vid ett och samma tillfälle.

Socialdepartementet. Länsstyrelsens arbete med sammanställande av barnavårdsnämndernas uppgifter å utgivna bidragsförskott m. m. är tidskrävande. Därest uppgiftsskyldigheten icke fyller annat än statistiskt behov, anser länsstyrelsen att den föreslagna förenklingen bör genomföras.

För länsstyrelsens del erfordras icke att barnavårdskonsulenterna avger särskild rapport över sin verksamhet.

Däremot anser länsstyrelsen att socialvårds-konsulentens skyldighet att avge årlig berättelse bör kvarstå. Socialvårds-konsulenterna fullgöra i allmänhet denna skyldighet i den formen att de efter varje besök i kommunerna till länsstyrelsen avlämnar rapport över sina iakttagelser. Förutom att länsstyrelsen härigenom får en allmän uppfattning av socialvården i kommunen, händer det icke sällan att länsstyrelsen i anledning av uppgifter i rapporten tager initiativ till avhjälpande av brister m. m. Skyldigheten att avge berättelse bör därför kvarstå.

Kommunikationsdepartementet. De ifrågavarande uppgifterna till centrala bilregistret är arbetskrävande. Då rapporteringen icke längre erfordras ur beredskapssynpunkt, tillstyrker länsstyrelsen att uppgiftsskyldigheten avskaffas.

Finansdepartementet. Systemet för uppgörande av den arbetsstatistik, som länsbyråerna för folkbokföringen har att månatligen lämna till riksbyrån för folkbokföringen, är omständligt och en förenkling av förfarandet är önskvärd. Då länsstyrelsen emellertid icke har sig bekant samtliga de ändamål, för vilka ifrågavarande uppgifter anses erforderliga, finner länsstyrelsen sig icke kunna framlägga något förslag till åtgärd i sådant syfte.

Den statistik över jämkning av skatt jämlikt 45 § 1 mom. 3) uppbördsförordningen och 41 § 2 mom. samma förordning ävensom 52 § uppbörds-kungörelsen, som lokal skattemyndighet har att kvartalsvis avlämna till riksrevisionsverket, är icke föremål för någon bearbetning vid länsstyrelsen. Därest riksrevisionsverket anser sig kunna undvara sagda uppgifter, har länsstyrelsen icke något att erinra mot att nu föreliggande uppgiftsskyldighet upphör.

Mot slopadet av uppgiftsskyldigheten i den omfattning, som i övrigt angivits i exemplet, har länsstyrelsen icke något att erinra.

I handläggningen av detta ärende har jämväl landssekreteraren Tage Klander och landskamreraren Gustaf-Adolf Kroon deltagit. Växjö den 19 januari 1963.

THORWALD BERGQUIST

Erik Rönquist

Länsstyrelsen i Gävleborgs län

Länsstyrelsen får härmed överlämna och återropa bilagda promemoria (bilaga), som uppgjorts inom länsstyrelsen i anslutning till de olika av revisorerna angivna frågeställningarna.

I länsstyrelsens handläggning av detta ärende hade deltagit undertecknade, landssekreteraren Mattsson, landskamreraren Hellman och förste länsassessorn Rydin, den sistnämnde föredragande. Gävle den 24 januari 1963.

YNGVE MATTSSON

ERIK O. A. HELLMAN

Carl-Axel Rydin

Bilaga

Promemoria rörande vad riksdagens revisorer anfört i fråga om viss uppgiftsskyldighet inom länsstyrelsernas förvaltningsområde

Justitiedepartementet

Inventering av förskottsmedel. Den ifrågavarande inventeringsskyldighetens slopande har föreslagits av denna länsstyrelse, som ansett den på angivna skäl överflödigt. Den tidsspillan och de kostnader, som skyldighetens fullgörande föranleder, torde icke avsätta någon däremot svarande nytta.

Socialdepartementet

Bidragförskotten. Det statistiska material, som framkommit vid länsstyrelsens arbete med sammanställningarna, har varit av värde för länsstyrelsen i dess tillsyn över bidragförskottsverksamheten. Länsstyrelsen, som förutsätter att den statistiska sammanställningen även i framtiden kommer att publiceras, har icke något att erinra mot den föreslagna förenklingen.

Barnvårds- och socialvårdskonsulenternas rapporter. För länsstyrelsens del äro dessa rapporter av ringa värde, emedan de strängt taget endast utgöra sammanställningar av redan kända förhållanden. Länsstyrelsen förordar, att rapportskyldigheten slopas.

Kommunikationsdepartementet

Uppgifter till centrala bilregistret. Skäl att bibehålla uppgiftsskyldigheten synes icke föreligga.

Finansdepartementet

Förteckningar över skatteköpeskillingsbelopp. Skäl att bibehålla publiceringsskyldigheten i fråga om skatteköpeskillingsbelopp beträffande vissa kronolägenheter m. m. enligt Kungl. Maj:ts cirkulär den 19 augusti 1870 synes icke föreligga.

Länsbyråernas för folkbokföring arbetsstatistik. Den berörda arbetsstatistiken är mycket detaljerad. Likväl lämnar den icke ett exakt resultat. Det bör övervägas i första hand att helt slopa den och i andra hand att starkt förenkla den.

Justering av mättnings- och vägningsredskap. Skäl att bibehålla nuvarande uppgiftsplikt synes icke föreligga.

Sammandrag av taxeringslängderna. Lokal skattemyndighet har haft att under augusti månad 1962 avlämna: *senast den 10* sammandrag av taxeringslängderna till *länsstyrelsen*; *senast den 31* sammandrag över årets taxeringar enligt fastställt formulär till *statistiska centralbyrån* (SFS 513/1957 § 58 mom. 1). Det bör undersökas om ej uppgifterna kunna sammanföras till en, som samtidigt tillställs länsstyrelsen och statistiska centralbyrån. I detta sammanhang kan frågan att senarelägga den tidpunkt, då länsstyrelsen har att jämlikt bestämmelse i SFS 205/1957 § 8 mom. 1 tillställa kommun uppgift om tillskjutet skatteunderlag aktualiseras. Den enligt ovan senast den 10 augusti till länsstyrelsen avlämnade uppgiften kommer till användning vid framräknande av detta skatteunderlag.

Statistik över jämkning av skatt. Bör kunna slopas.

Handelsdepartementet

Gårdfarihandel. Skäl att bibehålla nuvarande uppgiftsplikt synes icke föreligga.

Redogörelse för butiksbeståndet. Uppgiftsskyldighet har föreskrivits beträffande utvecklingen till och med år 1962. Anledning saknas enligt länsstyrelsens mening att bibehålla uppgiftsskyldigheten beträffande förhållandena efter nämnda års utgång.

Inrikesdepartementet

Rapportskyldighet ifråga om militär personal. Militär handräckning har under de senaste tio åren endast utnyttjats för släckning av större skogsbränder samt för eftersökning av försvunna personer.

Länsstyrelsens anmälningsskyldighet till inrikesdepartementet torde utan olägenhet kunna upphävas. Föreligger på den militära sidan behov av uppgifter angående militär handräckning för civila ändamål synas vederbörande regionala militära chefer årligen kunna lämna sådana uppgifter till central militär myndighet.

Polisverksamheten. Berättelsen i fråga torde saklöst kunna undvaras.

Civildepartementet

Partiell ledighet. Anmälningsskyldighet bör icke föreligga beträffande partiell ledighet under kortare tid.

Tjänstebostad. Länsstyrelses åliggande att till statens personalbostadsdelegation ingiva uppgift om förefintliga befattningar förenade med skyldighet att bebo anvisad tjänstebostad m. m. bör, därest behov av uppgiften alltjämt kan anses erforderlig, överföras på Kungl. Byggnadsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län

Justitiedepartementet. Länsstyrelsens skyldighet att verkställa inventering hos medelsförvaltarna vid domstolarna bör på de skäl, som anförts i revisorernas sammanställning, avskaffas.

Socialdepartementet. Länsstyrelsen delar helt den uppfattningen, att uppgifterna jämlikt kungörelsen 1957:285 angående bidragsförskott och inbetalda underhållsbidrag, bör inflyta i den statistiska redogörelse, som nämnderna har att avlämna till socialstyrelsen.

Vad som i revisorernas skrivelse anföres om barnavårdskonsulenternas skyldighet att avge årsberättelser överensstämmer helt med vad länsstyrelsen tidigare i yttrande till revisorerna framfört. Länsstyrelsen tillstyrker att berörda föreskrift utgår. Likaså vill länsstyrelsen framhålla att det för länsstyrelsens del icke bedömes erforderligt att socialvårdskonsulenten avger årsberättelse, eftersom länsstyrelsen har möjlighet att på annat sätt följa konsulentens verksamhet. Därest berättelse med hänsyn till socialstyrelsens behov alltså skall avlämnas, är det givetvis önskvärt att länsstyrelsen även i fortsättningen erhåller del därav.

Kommunikationsdepartementet. Uppgifterna till centrala bilregistret angående godkända eller anmälda fordon i yrkesmässig trafik synes sakna intresse ur allmän synpunkt. Då därjämte varken biltrafiknämnden eller statistiska centralbyrån synes underkasta materialet någon granskning synes det i hög grad befogat att ifrågasättande uppgiftsskyldighet utgår.

Finansdepartementet. Då med åbo försedda hemman och lägenheter av krononatur ytterst sällan löses till skatte med avgift till staten, synes skäl icke föreligga att bibehålla föreskriven uppgiftsskyldighet.

Länsbyråernas arbetsstatistik, som i sin nuvarande form är mycket detaljrik och tidsödande att upprätta, bör avskaffas.

Sammandraget av taxeringslängderna, som enligt nuvarande bestämmelser skall insändas till länsstyrelsen senast den 10 augusti, bör i stället insändas den 31 i samma månad. Då uppgifterna i sammandraget kan vara av intresse för länsstyrelsen, synes ett helt slopande av dessa sammandrag ej böra ske.

Kvartalsstatistiken över jämkning av skatt torde — i varje fall såvitt rör länsstyrelsen — helt kunna slopas.

Jordbruksdepartementet. Bestämmelsen i gällande lappfogdeinstruktion om skyldighet att avge årsberättelser grundas på de förhållanden, som rådde på 20-talet, då lappfogdarna ofta hade sin stationeringsort långt från residensstaden. Sedan nu lappfogdarna eller konsulenterna, som de numera benämnes, regelmässigt är stationerade i residensorten och även i stor omfattning tjänstgör såsom föredragande i länsstyrelsen, har dylika årsberättelser förlorat i betydelse. Berättelser har ej heller under senare år brukat avlämnas till länsstyrelserna och länsstyrelsen härstädes har icke heller på senare tid funnit anledning belasta vederbörande med denna uppgiftsskyldighet. Ur länsstyrelsens synpunkt får berättelsen anses tämligen överflödigt. Om sådan även i fortsättningen skall avkrävas vederbörande tjänstemän synes detta främst bero på vilket intresse härav som föreligga på centralt håll. Sedan rennäringsnämnden hos lantbruksstyrelsen anhöllit att närmare föreskrifter måtte utfärdas angående årsberättelsernas innehåll, har länsstyrelsen enligt i avskrift bifogad skrivelse (bilaga), till lantbruksstyrelsen den 26 november 1962 visserligen funnit skyldigheten att avge årsberättelse kunna bibehållas men betonat att berättelserna icke borde innehålla en mängd detaljuppgifter.

Handelsdepartementet. Länsstyrelsen kan icke finna, att årliga sammanställningar angående antalet beviljade gårdfarihandelstillstånd har någon uppgift att fylla.

Beträffande länsstyrelsens åliggande att årligen lämna redogörelse angående utvecklingen av butiksbeståndet inom länet, vill länsstyrelsen framhålla att denna uppgift medför ganska mycket arbete, eftersom länsstyrel-

sen i sin tur brukat infordra uppgifter från kommunerna i länet. I övrigt vill länsstyrelsen åberopa vad länsstyrelsen i detta hänseende anfört till riksdagsrevisorerna, nämligen.

»Det kan ifrågasättas om behov av dessa uppgifter föreligger. I vart fall inom detta län har några konflikter mellan enskild och kooperativ handel icke på denna väg redovisats. I övervägande antal fall torde problemen lösas i direkt samverkan mellan handelns olika organisationer.»

Inrikesdepartementet. Länsstyrelsen anser rapporteringsskyldigheten enligt 5 § förordningen 1915: 585 kunna upphävas utan olägenhet.

Vidare anser länsstyrelsen den landsfogdarna åvilande skyldigheten att avge årsberättelse kunna utgå. Sedan förestående omorganisation av polisväsendet blivit genomförd torde i vart fall någon uppgiftsskyldighet av detta slag ej längre behöva ifrågakomma.

Civildepartementet. Skäl att anmäla partiell ledighet under kortare tid torde kunna undvaras och denna form av ledighet förekommer vad länsstyrelsen i Västerbottens län beträffar ytterst sällan.

Då inom länsstyrelsernas förvaltningsområde skyldighet att bebo anvisad tjänstebostad endast åligger landshövding bör skyldigheten att inkomma med föreskriven uppgift kunna slopas.

I handläggningen av detta ärende har deltagit landssekreteraren Lennart Lindblad, landskamreraren Sten Neikter, samt tf. förste länsassessorn Per Bjerjing, den sistnämnde föredragande. Umeå den 30 januari 1963.

LENNART LINDBLAD

Per Bjerjing

Bilaga

Ang. skyldighet för konsulenterna inom lappväsendet att avge årsberättelser

Enligt en bestämmelse i gällande instruktion för lappfogdarna har dessa att avge årsberättelser till länsstyrelsen. På grund av inträffade förändringar i vederbörande befattningshavares tjänstgöringsförhållanden m. m. föreligger nu ej längre samma behov av årsberättelserna som förr. Länsstyrelsen har icke heller under senare år avkrävt lappfogdarna några berättelser. Alltjämt torde det dock för länsstyrelsen vara av värde att årligen erhålla en samlad överblick över utvecklingen inom renskötseln. Länsstyrelsen har därför övervägt att anmoda konsulenten att inkomma med årsberättelser.

Viktigast synes vara att av årsberättelserna kunna utläsa händelser av mera allmänt intresse och allmänna drag i utvecklingen. Detaljuppgifter av det slag, som avses i rennäringsnämndens skrivelse är för länsstyrelsens del av föga intresse, enär länsstyrelsen i mån av behov lämpligen kan på annat sätt införskaffa dylika uppgifter.

Det bör betonas att om sådana detaljuppgifter regelmässigt skall inflyta i årsberättelserna, konsulenternas redan nu stora arbetsbörda kommer att ytterligare öka. Likaså kommer inspektörerna att i stor omfattning få sysselsättas med rapportskrivning för att förse konsulenterna med erforderligt underlag med påföljd att andra arbetsuppgifter måste eftersättas.

Länsstyrelsen vill även framhålla, att det på många områden visat sig att periodvisa berättelser av ifrågavarande slag icke fått den betydelse man tänkt sig utan mer eller mindre blivit ett självändamål. Enligt vad länsstyrelsen har sig bekant har också riksdagsrevisorerna uppmärksammat detta förhållande.

Länsstyrelsen anser årsberättelser beträffande lappväsendet fylla en uppgift men anser icke att dessa böra utformas på ett sådant detaljerat sätt, som rennäringsnämnden tänkt sig. Länsstyrelsen torde i stort sett kunna acceptera den uppläggning av årsberättelserna, som konsulenten Ritzén föreslagit i sitt yttrande. Umeå den 26 september 1962.

§ 35 Vissa hos länsstyrelserna balanserade medel

Riksrevisionsverket

I likhet med revisorerna anser riksrevisionsverket, att länsstyrelserna åtminstone en gång om året, exempelvis omedelbart före huvudbokens upprättande, bör undersöka förutsättningarna för att med tillämpning av anvisningarna i riksräkenskapsverkets cirkulär av den 26 februari 1960 minska antalet redovisade poster rörande deponerade och därmed jämförliga medel. Riksrevisionsverket har givetvis för avsikt att vid den årliga granskningen av huvudböckerna kontrollera, att de i nämnda cirkulär intagna anvisningarna följes. Vid inventeringar hos länsstyrelserna har för övrigt erinrats om innehållet i cirkuläret, bl. a. i en berättelse över verkställd inventering under november månad 1962 hos länsstyrelsen i Malmöhus län.

Med anledning av den i ärendet redovisade omfattningen av balanserade medel vid 12 länsstyrelser må framhållas, att en inom riksrevisionsverket verkställd undersökning gett vid handen, att ca 25 poster å belopp understigande en krona balanserades i huvudböckerna vid ingången av budgetåret 1961/62.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byråcheferna Lundh, Säfström och Näsholm, varjämte byrådirektören Bäckström varit föredragande. Stockholm den 23 januari 1963.

GÖSTA RENLUND

Bertil Bäckström

Länsstyrelsen i Kalmar län

Riksdagens år 1953 församlade revisorer hade iakttagit, att redovisningen av deponerade medel i länsstyrelsernas räkenskaper och därmed jämförliga medel vore mycket otidsenlig och arbetskrävande. Revisorerna ansågo därför, att en ändrad ordning härutinnan borde komma till stånd. I angivet syfte hade dels avgivits av särskilt tillkallad sakkunnig ett betänkande (SOU 1957: 11) angående fordringspreskription m. m. dels utfärdats ett den 26 februari 1960 dagtecknat cirkulär av dåvarande riksräkenskapsverket avseende förenklad redovisning i länsstyrelsens räkenskaper.

Såsom riksdagens revisorer konstaterat äro alltjämt ett relativt stort antal poster, varav många av gammalt datum, upptagna i räkenskaperna. Detta har sin förklaring främst i det förhållandet, att preskriptionstiden jämlikt lagen den 24 mars 1927 om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar och lagen den 29 maj 1942 om preskription av rätt till medel, som inestå hos offentlig myndighet, icke utlöper förrän efter 21 år. På grund härav finner länsstyrelsen i likhet med revisorerna att av den sakkunnige i förenämnda betänkande framförda förslaget om förkortning av preskriptionstiden snarast bör upptagas till slutlig behandling.

Riksräkenskapsverkets förenämnda cirkulär har varit värdefullt såsom stöd för länsstyrelsens åtgärder att överföra vissa medel till inkomstiteln »Övriga diverse inkomster». Cirkuläret är dock av begränsad räckvidd och har för denna länsstyrelse i främsta rummet varit av betydelse, när det gäller bagatellbelopp och medel, som inbetalats utan stöd av någon lagbestämmelse, samt fullföljdsavgifter och kostnadsersättningar. Nämnda cirkulär har bland annat medverkat till att länsstyrelsen den 30 juni 1962 icke haft mer än sammanlagt åtta poster — äldre än ett halvår — balanserade å kontona »Landskansliets expeditiomsmedel», »Landskontorets expeditiomsmedel» och »Depositioner». Av dessa åtta poster ha sex hittills kunnat avföras från nämnda konton. Länsstyrelsens erfarenhet av redovisningen av dessa konton giver således vid handen, att några ytterligare åtgärder för förenkling av bokföringen i denna del knappast äro erforderliga.

Å kontona »Deponerade exekutions- m. fl. medel» och »Penningar i allmänt förvar» finnas vid ett flertal länsstyrelser en mängd balanserade poster, varav några av äldre datum, vilket förhållande, såsom revisorerna framhållit, har sin huvudsakliga förklaring i gällande preskriptionstider enligt förenämnda lagar åren 1927 och 1942. Möjlighet finns likväl för länsstyrelse inom ramen för gällande bestämmelser att vidtaga åtgärder för att ävåbringa lyftning av deponerade belopp, innan den fastställda tidsfristen utlöpt. Härigenom vinnes en icke obetydlig lättnad i bokföringsarbetet för vederbörande myndigheter. Det bör emellertid framhållas, att sådana åtgärder äro relativt tidsödande. Exempelvis förekommer ej sällan, att åtskilliga lösenbelopp enligt ensittarlagen icke utlösts, bland annat beroende på att rättsägaren ifråga på detta sätt velat demonstrera sitt missnöje mot det beslut, som föranlett nedsättningen. Det föreligger också ibland svårigheter att kunna utröna vederbörande rättsägars rätta bostadsort. Oavsett dessa och liknande svårigheter, finner länsstyrelsen övervägande skäl tala för att länsstyrelserna i samband med huvudbokens upprättande undersöka förutsättningarna för att i räkenskaperna minska antalet redovisade poster rörande deponerade och därmed jämförliga medel. Länsstyrelsen ansluter sig förty till den av riksdagens revisorer framförda uppfattningen i denna del.

I handläggning av detta ärende ha, förutom undertecknade, deltagit förste länsassessorn Birger Carle. Kalmar den 30 januari 1963.

BROR ALVIN

Nils A. F. Odén

Länsstyrelsen i Örebro län

I sitt utlåtande vid 1954 års riksdag över riksdagens år 1953 församlade revisorers uttalanden angående redovisningen av deponerade medel i länsstyrelsernas räkenskaper har statsutskottet framhållit det faktum, att möjligheterna för enskilda att kunna nedsätta medel hos offentlig myndighet med hänsyn till den alltmera komplicerade lagstiftningen på det ekonomiska området fått en ökad betydelse, varför behovet för enskilda personer att under samhällets medverkan kunna fullgöra sina betalningsförpliktelser i vart fall icke minskat. Utifrån denna uppfattning, vilken delas av länsstyrelsen, måste de offentliga myndigheter, som ålagts handhava redovisningen av deponerade medel, ta de därav följande konsekvenserna med detta bestyr. Ekonomilagstiftningens nyss antydda karaktär framstår som ett naturligt resultat av en alltmer rörlig samhällsekonomi. Som den sakkunnige för översyn av de allmänna preskriptionsbestämmelserna för fordran i sitt be-

tänkande (1957: 11) påpekat, har denna större rörlighet medfört att tidsfristerna för preskription av rätt till deponerade medel i allmänhet satts lägre, då föreskrifter i ämnet givits inom viss speciallagstiftning. I den sakkunniges framlagda förslag till lag om preskription har vidare den allmänna preskriptionstiden för fordringar bestämts till tio år, vilken tidsfrist den sakkunnige anser bör fastställas som längsta tid jämväl för kronans ansvar för depositionsbelopp.

Riksdagens år 1962 församlade revisorer biträder i det remitterade uttalandet den sakkunniges förslag om 10-årig tidsfrist för lyftning av deponerade medel och förordar att detta ämne göres till föremål för lagstiftning oberoende av det gemensamt nordiska ställningstagandet till det av den sakkunnige utarbetade allmänna förslaget om fordringspreskription. Länsstyrelsen vill för sin del livligt tillstyrka, att en utbrytning av preskriptionsfrågorna beträffande deponerade medel kommer till stånd i och för en snar dellagstiftning på området. Även om länsstyrelsernas redovisningsarbete med iakttagande av 1960 års cirkuläranvisningar från riksräkenskapsverket underlättats, är förvaltningsförfarandet till sin natur omständligt och antalet ärenden tenderar att öka med den ekonomiska utvecklingen. En förkortad preskriptionstid — varvid förslaget om en 10-årsfrist måste anses tillfredsställande trygga det enskilda rättssäkerhetskravet — kan enligt länsstyrelsens mening förväntas väsentligt bidra till att det allmännas befattning med omhändertagandet av medel för enskildas räkning kan fullgöras med en effektiv arbetsinsats och till rimliga kostnader. Med ett dylikt ställningstagande är länsstyrelsen även införstådd med nödvändigheten för myndigheterna att systematiskt och rationellt handhava sin förvaltning av depositionsbelopp och i all möjlig mån medverka till att sådana belopp icke i onödan belasta räkenskaperna.

I handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade jämväl länsassessorn K. Gårdmark deltagit. Örebro slott den 30 januari 1963.

AXEL MOREN

Bengt Matthiesen

Länsstyrelsen i Västmanlands län

Anbefalld avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående hos länsstyrelsen balanserade medel får länsstyrelsen åberopa vad som anförts i skrivelse den 1 november 1962 till revisorerna, av vilken skrivelse avskrift här bifogas. (Bilaga.)

I handläggningen av detta ärende hava deltagit landssekreteraren L. Lorichs, landskamreraren Nils Ahlberg och länsassessorn Ivan Belinki, föredragande. Västerås den 23 januari 1963.

NILS AHLBERG

Ivan Belinki

Bilaga

Yttrande från länsstyrelsen i Västmanlands län

Vid besök härstädes av kanslichefen Dahlberg och byrådirektören Ovegård anhölls om förklaring angående vissa i bilagor till länsstyrelsens senaste huvudbok förprickade poster. Då beträffande vissa av posterna tids-

ödande undersökningar först har måst göras kan länsstyrelsen först nu lämna den avfordrade förklaringen.

Beträffande ifrågavarande poster vill länsstyrelsen först meddela, att beloppet där så kunnat ske utbetalts till vederbörande. Har någon, som är berättigad att lyfta visst belopp, icke kunnat anträffas, har beloppet överförts till inkomstiteln Övriga diverse inkomster.

Länsstyrelsen kan icke lämna annan förklaring till att ifrågavarande belopp icke tidigare utrensats än att förbiseende föreligger. Åtgärder har emellertid vidtagits för att undersöka, huruvida andra deponerade eller likartade medel kunna utbetalas till någon vederbörande. Anmäler sig därvid icke någon behörig, kommer överföring till diverse inkomster att ske. Västerås den 1 november 1962.

Ivan Belinki

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Med anledning av riksräkenskapsverkets cirkulär den 26 februari 1960 angående bokföring och redovisning av deponerade medel har å länsstyrelsen ifrågavarande konton varit föremål för genomgång. Därvid kunde ett stort antal poster överföras till inkomstiteln Övriga diverse inkomster. Sålunda anfördes å titeln »Jordägares gruvförsvarsavgift» 16 poster, å titeln »Landskontorets expeditionsmedel» 3 poster samt å titeln »Depositioner» 109 poster varav 14 poster avseende fullföljdsavgifter och kostnadsersättningar. Länsstyrelsen kommer jämväl i fortsättningen att årligen överföra sådana poster som icke måste göras räntebärande i enlighet med föreskrifterna i förenämnda cirkulär.

Beträffande deponerade belopp som skola göras räntebärande instämmer länsstyrelsen helt i önskemålen, att preskriptionstiden för sådana medels lyftande sättes till 10 år.

Slutligen får länsstyrelsen meddela, att de belopp som äro mer än 10 år gamla och kvarstå i länsstyrelsens räkenskaper å ifrågavarande inkomstkonton äro sådana, å vilken ränta skall utgå och beträffande vilka utbetalning fortfarande kan ifrågakomma.

Beträffande utestående lån för inköp av livrenar kommer länsstyrelsen att hos Eders Kungl. Maj:t begära avskrivning av vissa äldre lånefordringar. Oguldna lån från Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond avbetalas fortfarande bl. a. genom att låntagarna tillkommande utdelningar från nybyggesallmanningarna tillgodoföras lånefonden.

I den slutliga handläggningen av detta ärende som föredragits för landshövdingen och landskamreraren ha deltagit undertecknade länsassessor och förste länsnotarie. Luleå den 31 januari 1963.

K. E. HANSEN

Gunnar Rudberg

§ 36 Länsstyrelsernas maskinbokföring

Statskontoret

Statskontoret delar revisorernas uppfattning att särskilda åtgärder bör vidtagas för att ernå ett effektivare utnyttjande av länsstyrelsernas bokföringsmaskiner. Enligt det av dåvarande statens organisationsnämnd den

27.1.1959 framlagda förslaget rörande länsstyrelsernas bokföring avsågs bokföringsmaskinerna i avsevärd omfattning skola användas även för andra arbetsuppgifter än den egentliga inkomst- och utgiftsbokföringen, bl. a. för utskrift av postgirohandlingar. Det synes angeläget att maskinerna utnyttjas för dylika arbetsuppgifter i högre grad än vad hittills vanligen varit fallet. Länsstyrelserna bör erhålla direkta föreskrifter vilka arbetsuppgifter som skall utföras med maskinerna samt hur arbetet skall ske. Erforderliga blanketter, t. ex. postgiroblanketter, bör fastställas centralt.

Statskontoret är, om ämbetsverket erhåller det av riksdagens revisorer föreslagna uppdraget, berett att i samråd med riksrevisionsverket närmare utreda, hur länsstyrelsernas bokföringsmaskiner skall kunna utnyttjas mer effektivt samt hur utbildningen av vederbörande länsstyrelsepersonal lämpligen bör ordnas.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit överdirektör Tammelin och byrådirektör Hornej, föredragande. Stockholm den 28 januari 1963.

IVAR LÖFQVIST

Tryggve Foghelin

Riksrevisionsverket

Förutom de kurser, som anordnades av dåvarande riksräkenskapsverket i samarbete med maskinleverantören för utbildning av personal för länsstyrelsernas maskinbokföring, lämnades till kursdeltagarna en utförlig skriftlig instruktion rörande bokföringsmaskinens användning för olika arbetsuppgifter inom vederbörande länsstyrelse. Denna instruktion har kompletterats med ytterligare anvisningar, som meddelats i skrivelser till länsstyrelserna den 19 maj 1960 och den 19 juni 1961. Vidare har upplysningar om bokföringsmaskinens rätta utnyttjande kunnat erhållas genom maskinleverantören, som är representerad i samtliga residensstäder.

Redan vid maskinbokföringens införande räknades med att bokföringsmaskinerna skulle komma att utnyttjas i olika hög grad vid skilda länsstyrelser beroende på variationer i bokföringsmaterialets omfattning. Fördelarna med ett enhetligt bokföringssystem vid samtliga länsstyrelser bedömdes emellertid överväga nackdelarna med att maskinerna vid några länsstyrelser kunde komma att bli förhållandevis litet utnyttjade. En viktig synpunkt vid valet av bokföringssystem för länsstyrelserna har vidare varit möjligheten att vid maskinell bokföring utan extra arbete erhålla för den centrala revisionsmyndigheten avsedda avskrifter av den löpande bokföringen. Ett eliminerande av det vid manuell bokföring tidskrävande arbetet med att framställa dessa avskrifter ansågs motivera anskaffande av bokföringsmaskiner även i de fall, då antalet bokföringsposter icke var tillräckligt stort för att i och för sig motivera en dylik anskaffning.

Mot bakgrunden av vad i det föregående anförts är det naturligt, att länsstyrelserna ifråga om utnyttjandet av sina bokföringsmaskiner skall uppvisa rätt betydande variationer. Av revisorernas redogörelse vill det emellertid synas, som om bokföringsmaskinen på många håll inte utnyttjas i den utsträckning, som är möjlig. Riksrevisionsverket har för avsikt att närmare undersöka orsakerna härtill och vidta de åtgärder, som ankommer på ämbetsverket.

Vid handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknad

ordförande, ledamöterna Löfqvist, Lindencrona, Cardelius och Lundgren samt närvarit byråcheferna Ehnbohm och Säfström, varjämte byrådirektören Jarder varit föredragande. Stockholm den 29 januari 1963.

GÖSTA RENLUND

Ingrid Jarder

Länsstyrelsen i Uppsala län

Härvarande bokföringsmaskin har hittills i huvudsak använts för inkomst- och utgiftsbokföring samt journalföring, varvid inkomst- och utgiftsjournalerna medelst genomskrift tagits i två exemplar samtidigt med att bokföring skett å s. k. kontokort. Däremot har utskrift av gireringskort och utbetalningskort jämte förteckningar över desamma hittills icke förekommit annat än på prov. Det visade sig därvid, att med bokföringsmaskinens nuvarande programmering nyssnämnda utskriftsarbete tog längre tid i anspråk än om utskrift skedde enligt det vanligen förekommande systemet d. v. s. utskrift medelst skrivmaskin, trots att detta system innefattade två skilda arbetsmoment, utskrift av korten och därefter av förteckningarna. Förklaringen härtill torde vara, att härvarande bokföringsmaskin möjligen saknar för sagda ändamål lämplig programmering samt att erforderlig instruktion och utbildning rörande maskinens användning icke bibringats maskinoperatörerna. I detta sammanhang förtjänar att omnämnas, att i anledning av uppkommet fel å länsstyrelsens maskin den från firman Ragnar Berg utsände instruktören icke kunde lämna upplysning om maskinens rätta omställning till utskrivandet av girokort jämte förteckningar.

I fråga om den månatliga kassarapporten jämte bilagor har densamma hittills skett manuellt, vilket delvis torde bero på att ingen av länsstyrelsens nuvarande maskinoperatörer erhållit anvisningar, på vilket sätt maskinen utnyttjas för ifrågavarande ändamål, delvis i avsaknaden på direktiv, blankettformulär m. m. Vissa bilagor till kassarapporten har emellertid tagits som genomskrift vid bokföringen.

Det å länsstyrelsen hittills tillämpade systemet har fungerat tillfredsställande. En given fördel med att girokort och förteckningar utskrivits separat å skrivmaskin synes ha varit, att till och med sådana statsbidragsrekvisitioner, vilka inkommit till länsstyrelsen på förmiddagen å utanordningsdagarna — tisdagar och fredagar — kunnat bli föremål för utanordningsbeslut samma dag, under förutsättning att granskningsgodkännande förelegat.

Då syftet med anskaffningen av länsstyrelsernas bokföringsmaskiner har varit att rationalisera bokföringsarbetet på länsstyrelserna, är det för länsstyrelsen synnerligen angeläget att bokföringsmaskinens kapacitet utnyttjas i full utsträckning. Sagda målsättning torde emellertid icke kunna förverkligas, förrän i första hand de befattningshavare, vilka handha bokföringsmaskinen på länsstyrelsen, erhållit en allsidig utbildning och ingående kännedom beträffande bokföringsmaskinens arbets- och användningssätt för skilda arbetsoperationer. Av denna anledning får länsstyrelsen hos Eders Kungl. Maj:t i underdånighet hemställa, att åtgärder i angivna syfte vidtagas snarast möjligt. Härvid synes det för länsstyrelsen lämpligast, att en instruktör kunde ställas till länsstyrelsens förfogande, att denne — förutom å tid, då särskilda förhållanden påkallade detsamma — på länsstyrelsens bokföringsmaskin under minst en veckas tid instruerade nuvarande maskinoperatörer, ävensom utbildade andra å kameralsektionen tjänstgörande befattningshavare samt att sagda utbildning med hänsyn till ofta förekomman-

de personalombyten skulle kunna förmedlas ett par gånger årligen av samma instruktör. Såsom riksdagens revisorer föreslagit i sin berättelse vore jämväl närmare direktiv angående bokföringsmaskinens användning m. m., t. ex. i kompendieform, synnerligen önskvärt.

I länsstyrelsens yttrande ha deltagit landshövdingen Olov Rylander, landskamreraren Henrik Jansson och tf. länsassessorn Gunnar Engqvist, den sistnämnde föredragande. Uppsala den 26 januari 1963.

OLOV RYLANDER

Gunnar Engqvist

Länsstyrelsen i Södermanlands län

Den genom riksräkenskapsverket år 1960 anskaffade bokföringsmaskinen av märket Olivetti Audit 513 användes för närvarande endast till inkomst- och utgiftsbokföring samt för genomskrift härvid till journaler. Vid sidan av denna bokföringsmaskin finnes emellertid en alltsedan budgetåret 1958/1959 använd bokföringsmaskin av märket Addo X modell 5341 E, som användes för bevakning av samtliga länsstyrelsens begränsade anslag.

För att uppnå kontinuitet i arbetet har det för länsstyrelsen varit angeläget, att samtliga befattningshavare på bokföringsdetaljen skall vara väl förtrodda med Olivetti-maskinens handhavande. Däremot anlitas givetvis icke onödigt kvalificerad personal för de rutinmässiga bokföringsuppgifterna.

Länsstyrelsen delar helt den uppfattningen, att Olivetti-maskinen bör utnyttjas till sin fulla kapacitet. För att så skall kunna ske måste dock bokföringen och framförallt kravet på specificeringen av anslagen anpassas till maskinens möjligheter. För att kunna fortlöpande övervaka anslagsförbrukningen har länsstyrelsen ansett det nödvändigt att följa utgifterna icke endast för de olika begränsade anslagsposterna var för sig utan jämväl, beträffande vissa anslag, förbrukningen för arbetsdetaljer, häradsskrivar- och landsfiskalskontor m. m. samt i vissa fall, t. ex. reseanslag, även för olika befattningshavare. Detta kan icke ske på Olivetti-maskinen med nuvarande utrustning utan verkställes vid denna länsstyrelse med den förutnämnda Addo-maskinen jämte ett särskilt upplagt kortsystem.

Frågan om möjligheterna att öka Olivetti-maskinens användning och att minska eller eliminera det merarbete, som användningen av Addo-maskinen medför, utan att därvid minska eller försvåra övervakningen av anslagsförbrukningen, har varit föremål för överläggning med representanter för rikskontrollverket och statskontoret. I avvaktan på de direktiv, som i detta avseende kan komma att givas angående länsstyrelsernas bokföring, och centralt utformade rutiner för Olivetti-maskinens ökade användning har länsstyrelsen icke funnit anledning att ändra på det vid denna länsstyrelse hitintills tillämpade bokföringsystemet.

I handläggningen av detta ärende har deltagit landshövdingen Ossian Sehlstedt, landskamreraren Arne Norman, länsassessorn Gösta Carlsson, föredragande, och förste landskanslisten Magnus Lindblom. Nyköping den 30 januari 1963.

OSSIAN SEHLSTEDT

Gösta Carlsson

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län

Revisorerna ha anmärkt, att länsstyrelsernas bokföringsmaskiner merendels icke på långt när användas i avsedd omfattning. Länsstyrelsen utgår från att anmärkningen icke är riktad mot länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, vilken synes vara den länsstyrelse som intensivast utnyttjar sin bokföringsmaskin. Sålunda framgår av den sammanställning, som revisorerna låtit upprätta, att länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län använder bokföringsmaskinen under 38 timmar per vecka eller mera än någon annan länsstyrelse. Därtill kommer, att denna länsstyrelse använder maskinen för samtliga av revisorerna omnämnda arbetsuppgifter med undantag för redovisning av utgifter för civilförsvarsändamål. Länsstyrelsen har använt maskinen även för denna uppgift men upphört därmed, sedan civilförsvarssektionen förklarat sig ej ha behov av ifrågavarande redovisning.

Redan år 1960 började länsstyrelsen att såsom genomskrift vid maskinbokföringen taga till kassarapporten hörande bilagor D, E och M (uttag och insättningar å statsverkets checkräkning, likvider med särskilda ämbetsverk och myndigheter respektive uttag och insättningar å enskild bank). Detta förfaringssätt har sanktionerats av riksrevisionsverket genom cirkulär den 19 juni 1961 (Dnr A 252). Från och med år 1963 upprättar länsstyrelsen även bilaga S till kassarapport (förskott) såsom genomskrift vid maskinbokföringen. Ett exemplar av den sålunda upprättade bilagan S till länsstyrelsens kassarapport för januari månad 1963 bifogas.¹

Enligt länsstyrelsens mening bör bokföringsmaskinen med fördel kunna användas för ytterligare arbetsuppgifter. Främst ifrågakommer därvid att upprätta hela kassarapporten med hjälp av maskinen, ett förslag som för övrigt omnämnes i revisorernas uttalande. Länsstyrelsen finner det även lämpligt, att huvudboken upprättas maskinellt. Genomförandet av dessa båda förslag förutsätter dock att nya formulär utarbetas — vilket torde ankomma på riksrevisionsverket att ombesörja. Ett utdrag ur länsstyrelsens kassarapport för november månad 1962 bifogas¹ för att illustrera hur sammandraget av kassarapporten kan utföras med bokföringsmaskinens hjälp. Länsstyrelsen vill även ifrågasätta om icke debiteringsrapporten, uppbördsredogörelsen och bötesredogörelsen skulle kunna framställas med hjälp av bokföringsmaskinen. I sammanhanget torde ytterligare kunna övervägas att till utskrift medelst bokföringsmaskinen överföra de giro- och utbetalningskort samt postlistor, vilka nu utskrivs å uppbördssektionen. Utredning torde dock först böra verkställas angående sådana problem som sammanhånga med att primärmaterialet hos utmätningmännen och deras biträden liksom också förfarandet i detalj därstädes måste på bästa sätt anpassas till detta bokföringssystem.

En utbyggnad av maskinbokföringen till att omfatta kassarapporten i dess helhet samt huvudboken skulle för denna länsstyrelsens del kunna ske med anlitande av den bokföringsmaskin, som redan finnes. Därast även uppbördssektionens material skall behandlas maskinellt efter nyss angivna riktlinjer, erfordras för denna länsstyrelsens vidkommande ytterligare en bokföringsmaskin. Denna beräknas dock för närvarande icke komma att användas i full utsträckning. Med hänsyn därtill vill länsstyrelsen framhålla vikten av att kostnadsjämförelser och effektivitetsberäkningar föregå beslut i frågor angående sådan maskinanskaffning.

Länsstyrelsen biträder revisorernas förslag att direktiv utfärdas från centralt håll angående maskinernas utnyttjande samt att någon form av systematisk utbildning anordnas. För sådan utbildning torde såväl maskinopera-

¹ Ej avtryckt

törer som någon från ledningen av vederbörande sektion böra ifrågakomma. Länsstyrelsen anser, att den förste länsnotarie, som enligt arbetsordningen har att övervaka arbetet med räkenskapsföringen, i första hand bör komma ifråga för utbildningen.

Beträffande klassificeringen av ifrågavarande göromål anser länsstyrelsen, att det i detta län bör finnas en chefsoperatör i kontorists grad. Därutöver bör finnas en ersättare för chefsoperatören i kanslibiträdes ställning. Övriga operatörer ävensom reservoperatörer torde kunna vara kontorsbiträden. I chefsoperatörs åligganden torde bland annat böra ingå att sörja för utbildning av operatörer och reservoperatörer.

Länsstyrelsen vill avslutningsvis framhålla, att maskinbokföringen å denna länsstyrelse omfattats med stort intresse såväl av vederbörande sektionens ledning som av övrig berörd personal.

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknade, tf. länsassessorn Göran Carlström. Göteborg den 1 februari 1963.

FOLKE ELFVING

John Hägglund

Länsstyrelsen i Skaraborgs län

Länsstyrelsens bokföringsmaskin användes för

1. Inkomst- och utgiftsbokföring samt journalföring.
2. Utskrift av utbetalningshandlingar därvid samtidigt utskrift sker av giro- respektive utbetalningskort och postgirolistor. Där så anses lämpligt tages en genomslagskopia av postgirolistan såsom specifikation över betalningsmottagarna i stället för att specificera dessa direkt på anordningshandlingen.
3. Avskrift av följande bilagor till kassarapporterna.
 - a) Statsverkets checkräkning
 - b) Likvider med särskilda ämbetsverk och myndigheter
 - c) Länsstyrelsens räkning med enskilda banker.

Bokföringsmaskinen användes däremot icke för utskrift av anordningar, då några särskilda fördelar därigenom icke skulle vara att vinna samt maskinen är för dyrbar för att användas som skrivmaskin. Kassarapporterna — med undantag av vissa bilagor till desamma — utskrives ej heller på bokföringsmaskinen, då någon tidsvinst därigenom icke synes vara att uppnå. Bevakning av vissa av länsstyrelsen disponerade anslag såsom länsstyrelsens reseersättningar och expenser m. fl. anslag sker för närvarande genom separata manuellt förda liggare. Att så sker beror huvudsakligast på att i liggarna införes vissa blyertsanteckningar, vilka är av stort värde för petitarbetet. Någon större tidsvinst synes ej heller uppnås vid en eventuell övergång till att använda bokföringsmaskinen vid anslagsbevakningen. Vid beaktande av de bestämmelser, som för närvarande gäller beträffande medelsförvaltningen, och de formulär, som är föreskrivna i fråga om bokföring och rapportering, anser länsstyrelsen att bokföringsmaskinen användes i så stor utsträckning som är görligt och lämpligt.

Länsstyrelsen tillstyrker revisorernas förslag, att statskontoret i samråd med riksrevisionsverket erhåller i uppdrag att utfärda närmare direktiv angående utnyttjandet av bokföringsmaskinen. I samband härmed bör en granskning ske av de olika blanketter, som användes i länsstyrelsernas medelsförvaltning, för en undersökning om det är möjligt att genom ändrade blankettformulär öka bokföringsmaskinens användningsområde.

I likhet med revisorerna anser länsstyrelsen det vara lämpligt att någon form av systematisk utbildning i bokföringsmaskinens användning kommer till stånd. Förutom maskinoperatörer bör i första hand förste landskanslisterna å kameralsektionerna utbildas, då det enligt länsstyrelseinstruktionen åligger dessa särskilt att leda arbetet med räkenskapsföringen och ha tillsyn över kassagöromålen.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit tf. landskamreraren Nilsson och länsassessorn Uhlin. Mariestad den 29 januari 1963.

INGE NILSSON

Bertil Uhlin

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Det torde vara riktigt — som revisorerna påpekat — att länsstyrelsernas bokföringsmaskiner vid åtskilliga länsstyrelser icke användas i den omfattning, som är möjligt. Vid härvarande länsstyrelse är dock utnyttjandegraden relativt hög och länsstyrelsen ifrågasätter om den kan ökas nämnvärt. Anledningen till att maskinen icke utnyttjas för utskrift av postgirohandlingar är dels viss svårighet att inpassa detta moment i arbetsrutinen och dels att förfarandet skulle medföra en försämrad service gentemot allmänheten, enär antalet anordningsdagar därvid måste inskränkas. Det har även ansetts tveksamt om någon nämnvärd tidsbesparing stått att vinna. Länsstyrelsen överväger emellertid att försöksvis övergå till användande av bokföringsmaskinen även för ifrågavarande utskrifter.

I likhet med riksdagens revisorer anser länsstyrelsen det angeläget att med ledning av de erfarenheter, som vunnits, direktiv och anvisningar utfärdas om maskinernas effektiva utnyttjande. Länsstyrelsen vill även tillstyrka revisorernas förslag om någon form av systematisk utbildning av såväl sektionschefer som övriga befattningshavare, vilka ha att syssla med bokföringsgöromålen.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit undertecknade, landskamrerare och länsassessor, den sistnämnde föredragande. Östersund den 31 januari 1963.

E. HJORTSBERG

Sven Eriksson

§ 37 Vissa förordnanden för landsfogdeassistenter m. fl. å kommunala befattningar

Riksåklagarämbetet

Revisorerna ha påtalat, att statligt anställda befattningshavare, närmast landsfogdeassistenter, som förordnades att uppehålla kommunala åklagar- och polismästartjänster jämte egen tjänst, därvid uppbure förutom kommunal ersättning hel statlig lön samt föreslagit att frågan om rätten till lön i den statliga tjänsten under tiden för förordnande å kommunal åklagar- eller polismästartjänst reglerades.

Till en början vill ämbetet närmare redogöra för de förhållanden, som föranleda att förordnanden av ifrågavarande slag meddelas.

I den under ämbetet sorterande åklagaraspirantorganisationen ingå extra ordinarie eller extra, s. k. ambulerande landsfogdeassistenter i lönegraden Ae (Ag) 19 samt aspiranter å landsfogdeassistenttjänst, placerade i lönegraden Af 19. Förutom de ambulerande landsfogdeassistenter, som sålunda tillhöra aspirantorganisationen, finnas utanför nämnda organisation dels 14 extra ordinarie landsfogdeassistenter, som inneha inrättade tjänster såsom s. k. fasta landsfogdeassistenter i lönegraden Ae 25 i vissa län och dels 5 extra ordinarie landsfogdeassistenter i lönegraden Ae 21. Aspirantorganisationen utgör en rekryterings- och förstärkningsorganisation för den s. k. högre åklagarbanan, d.v.s. landsfogde- och stadsfiskalsbanorna, samt därjämte för polisjuristbanan. Behovet av vikarier och förstärkningspersonal inom landsfogde- och stadsfiskalsorganisationerna samt å polisjuristtjänster är avsett att tillgodoses genom personal ur aspirantorganisationen. Genom föreskrift i 2 § 4 mom. kungörelsen om landsfogdeassistenter m. fl. den 12 december 1952 (nr 814), vilken kungörelse avser såväl fasta som ambulerande landsfogdeassistenter och aspiranter, ha landsfogdeassistenter och aspiranter ålagts att mottaga förordnanden inom polis- och åklagarväsendet i riket. För ämbetet, som har att tillse att statliga och kommunala åklagar-tjänster samt polisjuristtjänster kunna förses med erforderliga vikarier eller eljest förstärkas med extra arbetskraft, är det icke möjligt att enbart med anlitan av den inom aspirantorganisationen tillgängliga personalen tillgodose de alltmer ökande vikarie- och förstärkningsbehoven. Det förtjänar framhållas, att inom landsfogdeorganisationen finnas 49 tjänster, inom stadsfiskalsorganisationen 160 tjänster och inom polisväsendet ett 50-tal juristtjänster. För att täcka behovet av vikarier vid sjukdom, semester och partiell tjänstledighet samt av extra arbetskraft för dessa 259 befattningshavare finnas för närvarande inom aspirantorganisationen att tillgå sammanlagt 48 befattningshavare, av vilka emellertid ett ganska betydande antal måste undergå föreskriven utbildning och därför icke böra disponeras för vikariat. Kretsen av dem som kunna tagas i anspråk för skilda vikariat begränsas givetvis även av att ämbetet måste tillse att vikarien har erforderlig kompetens för uppgiften. Av angivna skäl är det icke sällan nödvändigt att såsom vikarier anlita fasta landsfogdeassistenter; någon gång biträdande landsfogde. Särskilt vid kortare ledighet för en åklagare eller polisjurist, t. ex. vid tillfälligt sjukdomsfall, står ofta annan utväg icke till buds än att såsom vikarie anlita en fast landsfogdeassistent, om sådan finnes att tillgå på den ort, där vikariebehovet uppkommit. Självfallet kan i sådana fall den assistent som förordnas ofta icke utan avsevärda olägenheter befrias från de kanske brådskande tjänsteuppgifter, som åvila honom å assistenttjänsten utan måste uppehålla åklagar- eller polisjuristtjänsten jämte egen tjänst. Eftersom sådana förordnanden, som nu äro i fråga, oftast måste meddelas med mycket kort varsel, föreligga för övrigt regelmässigt knappast möjligheter att omedelbart insätta en heltidstjänstgörande vikarie från annan ort, även om sådan skulle finnas att tillgå. För att åklagar- och polisväsendet skall kunna nöjaktigt fungera är det därför ofrånkomligt att möjlighet står öppen att i ansträngda personallägen, där så kan ske, anlita vikarie som jämte förordnande å viss tjänst uppehåller egen tjänst.

Såsom framgår av den redogörelse revisorerna lämnat, har det under budgetåren 1959/60—1961/62 i ganska stor utsträckning förekommit att landsfogdeassistenter — i vissa fall även biträdande landsfogde — förordnats att uppehålla kommunal åklagar- eller polisjuristtjänst. Revisorerna ha anmärkt, att de nyssnämnda statliga befattningshavarna därvid av kommunala medel uppburit ersättning av växlande storlek samt att de med några undantag därjämte syntes ha ågt uppbära hel statlig lön. De i redogörelsen

närmare angivna undantagsfall, där Jönköpings, Malmöhus och Jämtlands län tjänstgörande landsfogdeassistenter förordnats att uppehålla kommunala tjänster och under vikariatet fått avstå sin statliga avlöning, avse uppenbarligen sådana fall, då assistenterna uteslutande tjänstgjort på kommunala tjänster och således varit helt befriade från tjänstgöring å sina assistenttjänster. I realiteten torde det alltså förhålla sig så, att nu ifrågasättande statliga befattningshavare i samtliga fall, då de jämte egen tjänst enligt förordnande uppehållit kommunal tjänst, uppburit förutom kommunal ersättning sin statliga lön.

I det föregående har anförts, att landsfogdeassistenter och aspiranter författningenslignat äro skyldiga att mottaga förordnanden inom polis- och åklagarväsendet i riket och således även å kommunal åklagar- och polisjuristtjänst. Enligt gällande ordning åligger det städerna att svara för kostnaderna för sitt åklagar- och polisväsende, om icke denna skyldighet övertagits av statsverket. Detta förhållande medför att landsfogdeassistenter och aspiranter, som förordnats att uppehålla kommunala åklagar- eller polisjuristtjänster under förordnandetiden uppbära ersättning av kommunala medel. Förordnande å kommunal åklagartjänst meddelas av länsstyrelse eller riksåklagarämbetet; förordnande å kommunal polisjuristtjänst, t. ex. polismästartjänst, meddelas av länsstyrelse. Några regler om hur det skall förfaras med en landsfogdeassistents eller aspirants statliga lön, när han tages i anspråk för honom författningenslignat åvilande skyldighet att tjänstgöra på kommunal åklagar- eller polisjuristtjänst ha icke meddelats. I praktiken förfaras på följande sätt.

När ämbetet förordnar en landsfogdeassistent eller aspirant att uppehålla en kommunal åklagartjänst och förordnandet innebär, att han under förordnandetiden helt befrias från tjänstgöring å den statliga tjänsten, får han självfallet under förordnandet avstå från hela sin statliga assistent- eller aspirantlön. Om däremot förordnandet på den kommunala åklagartjänsten innebär, att assistenten eller aspiranten skall uppehålla den kommunala tjänsten jämte sin egen statliga tjänst, meddelar ämbetet med hänsyn till att han förutsättes fullgöra de arbetsuppgifter, som ankomma å honom i hans statliga tjänst, och i avsaknad av särskilda bestämmelser om att avdrag skall ske å hans statliga lön i sådant fall, icke något särskilt beslut om hans statliga lön under förordnandetiden, varför sådan lön i vanlig ordning utgår. Det synes ämbetet skäligen, att assistenten eller aspiranten under förordnandetiden med hänsyn till det arbete och det ansvar uppehållet av den kommunala tjänsten innebär, äger uppbära förutom sin statliga lön även viss ersättning enligt kommunala bestämmelser. Länsstyrelsen torde i nu berörda fall göra en likartad bedömning som ämbetet. Statlig lön till personalen inom aspirantorganisationen, d. v. s. ambulerande landsfogdeassistenter och aspiranter, samt till extra ordinarie landsfogdeassistenter i lönegraden Ae 21 utbetalas centralt för riket av länsstyrelsen i Stockholms län mot räkningar, utvisande att vederbörande fullgjort statlig tjänstgöring och attesterade av den landsfogde, hos vilken tjänstgöringen fullgjorts. Statlig lön till innehavare av fast landsfogdeassistenttjänst utbetalas av länsstyrelsen i det län, där tjänsten är inrättad.

Revisorerna ha förklarat sig anse, att nu ifrågasättande förordnanden för landsfogdeassistenter och aspiranter att jämte egen statlig tjänst uppehålla kommunalt avlönade åklagar- eller polisjuristtjänster innebära en praktisk ordning och därför icke velat ifrågasätta annat än att sådana förordnanden skulle kunna meddelas även framdeles. Emellertid ha revisorerna funnit den tillämpade ordningen knappast stå i god överensstämmelse med grunderna för bestämmelserna i 6 och 28 §§ statens allmänna avlöningsregle-

mente och med konstaterande att några föreskrifter som reglerade ifrågasvarande förordnanden icke syntes vara utfärdade föreslagit, att erforderliga bestämmelser i ämnet snarast utfärdades.

Ämbetet vill ansluta sig till revisorernas uttalande, att den tillämpade ordningen med ifrågasvarande dubbelförordnanden å statlig och kommunal tjänst icke står i god överensstämmelse med grunderna för bestämmelserna i 6 och 28 §§ statens allmänna avlöningsreglemente. Att så icke är fallet beror på det unika förhållandet att landsfogdeassistenter och aspiranter såsom statliga tjänstemän äro skyldiga att fullgöra såväl statlig som kommunal tjänstgöring, beroende på att huvudmannaskapet för polis- och åklagarväsendet är uppdelat på stat och kommun. Rådande ordning synes dock vara försvarlig. I 6 § 2 mom. statens allmänna avlöningsreglemente upptaget förbud mot förening av statlig tjänst med bl. a. kommunal befattning gäller, såvitt icke Kungl. Maj:t, i fråga om ordinarie tjänst med stöd av riksdagens beslut, för visst fall därtill lämnat medgivande. Sådant medgivande för extra ordinarie landsfogdeassistent och aspirant att tjänstgöra å kommunal befattning får anses innefattat i den i 2 § 4 mom. kungörelsen om landsfogdeassistenter intagna föreskriften om skyldighet för assistent och aspirant att mottaga förordnanden inom polis- och åklagarväsendet i riket och därmed även å kommunal tjänst. De i 28 § statens allmänna avlöningsreglemente intagna bestämmelserna om löneavdrag vid olika slag av tjänstledighet kunna icke anses vara tillämpliga vid ifrågasvarande förordnanden å kommunal tjänst. Eftersom landsfogdeassistent och aspirant ha som tjänsteåliggande att uppehålla förordnande å kommunala åklagar- eller polisjuristtjänster, kunna de nämligen icke anses vara i egentlig mening tjänstlediga från sin statliga tjänst vid uppehållande av kommunal tjänst. De få emellertid — såsom framgår av vad förut anförts — automatiskt avstå sin statliga lön när de uppehålla kommunal tjänst utan att samtidigt fullgöra sin statliga tjänst.

Statsmakterna ha numera fattat principbeslut om förstatligande från och med den 1 januari 1965 av bl. a. polis- och åklagarväsendet, till den del det är kommunalt. De problem, som för åklagar- och polisväsendets del sammanhånga med det dubbla huvudmannaskapet, bl. a. de i förevarande ärende berörda, komma alltså att vinna sin lösning inom en snar framtid. Det synes därför kunna ifrågasättas, huruvida den av revisorerna i ärendet föreslagna regleringen av landsfogdeassistenter och aspiranters tjänste- och avlöningsförhållanden kan anses vara så angelägen, att den bör genomföras, när knappt två år återstå till dess förstatligandet träder i kraft. Därest emellertid en reglering i angivna hänseenden det oaktat anses böra ske, synes denna fråga böra lösas efter förhandlingar med beröra organisationer. Stockholm den 30 januari 1963.

E. WALBERG

Sigvard Herrlin

§ 38 Tillämpningen m. m. av passkungörelsen

Statskontoret

Vid den av revisorerna gjorda rundfrågan har passmyndigheterna föreslagit olika åtgärder som syftar till en förenkling av passkungörelsen och en rationalisering av arbetsformerna. För att nedbringa väntetiden för erhållande av pass har sålunda från flera länsstyrelser framförts förslag om att

överföra behörigheten att utfärda pass till polismyndigheterna. Överståthållarämbetet finner det lämpligt att begreppet polismyndighet i passkungörelsen snarast utvidgas till att omfatta även polisvaktkontor i den utsträckning länsstyrelsen (överståthållarämbetet) anser skäligt bestämma. Några länsstyrelser anser att ett genomförande av vissa tekniska rationaliseringsåtgärder bör kunna medföra en inskränkning i behovet av personlig inställelse hos passmyndighet.

I likhet med revisorerna anser statskontoret att de av myndigheterna framlagda förslagen ger anledning till att en översyn av passkungörelsen kommer till stånd. Enligt statskontorets mening bör därvid förutsättningarna särskilt prövas för ett överförande av passbestyren till polismyndigheterna. Undersökningarna i dessa delar torde lämpligen böra samordnas med det utredningsarbete som för närvarande pågår inför polisväsendets förstatligande.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit sekreterare Näslund, föredragande. Stockholm den 26 januari 1963.

PAUL TAMMELIN

Yngve Näslund

Överståthållarämbetet

Revisorerna, vilka från överståthållarämbetet och länsstyrelserna inhämtat yttranden rörande deras erfarenhet vid tillämpningen av passkungörelsen, ha sammanställt de inkomna svaren. Vad beträffar länsstyrelsernas i ämnet framförda förslag får överståthållarämbetet anföra följande.

1. *Utfärdandet av pass överflyttas från länsstyrelserna till polismyndigheterna.* Genomförandet av en sådan åtgärd innebär en genomgripande ändring av passkungörelsen i organisatoriskt hänseende. Huvudregeln med länsstyrelserna som passmyndighet är visserligen redan nu genombruten genom att poliskamrarna i de städer, som icke äro residensstäder, fungera som passmyndighet i länsstyrelsens ställe. Den nu gällande organisationen av polisväsendet med ett relativt stort antal polismyndigheter med ofta små expeditionella resurser torde knappast — såsom även framhållits — lämpa sig för en reform i här avsedd riktning. Vid genomförandet av det beslutade förstatligandet av polisväsendet kommer emellertid antalet lokala polismyndigheter att väsentligt reduceras. I samband med polisens förstatligande torde en allmän översyn böra göras i fråga om fördelningen mellan länsstyrelserna och de lokala polismyndigheterna av handläggningen av administrativa ärenden av olika slag. Därvid synes även frågan att göra polismyndigheterna i gemen till passmyndighet böra upptagas till övervägande.

2. *Förlängning av giltighetstiden för pass.* Förlängning av pass kan enligt 3 § första stycket passkungörelsen ske endast en gång för kortare tid i nödfallsituation för resa till Sverige eller annat land, där passinnehavaren har sitt hemvist. Ansökningar om förlängning förekomma hos överståthållarämbetet med jämna mellanrum. Förslag har framförts, att polismyndighet skall berättigas meddela förlängning av giltighetstiden för pass, då sådan utan olägenhet anses kunna ske, således även i andra fall än vad passkungörelsen för närvarande medger. Vilka fall, som närmast ansetts komma i åtanke, framgår icke av den lämnade redogörelsen. Enligt överståthållarämbetets mening föreligger icke anledning att utöver nu givna undantag vid nödfallsituation frångå den i passkungörelsen fastslagna huvudprincipen om förbud mot förlängning av pass.

3. *Passinnehavarens egenhändiga namnteckning i passet.* En passökande måste för närvarande iakttaga personlig inställelse två gånger, dels vid ingivandet av passansökningen — för tagande av signalement och konstaterande av passfotots identitet — och dels vid avhämtandet av passet — för kontroll att passökanden egenhändigt tecknar sitt namn i passet. Denna dubbla inställeskyldighet ställer sig betungande för allmänheten och medför ökad arbetsbelastning för pass- och polismyndigheterna.

Till undvikande av den personliga inställeskyldigheten vid passets avhämtande har föreslagits *antingen* att passökanden redan vid ansökningens ingivande — till passmyndighet eller polismyndighet — tecknar sitt namn i en passbok och att myndigheten omedelbart bestyrker namnteckningen *eller* att namnteckningen i själva passboken slopas och sökanden i stället vid ingivandet tecknar sitt namn på passfotots framsida och namnteckningen av myndigheten bestyrkes på fotots baksida.

Det förstnämnda förfaringssättet anser sig överståthållarämbetet, i likhet med länsstyrelsen i Södermanlands län och de på av denna anförda skälen, icke kunna tillstyrka.

Förslaget om namnteckning på själva passfotot framstår i och för sig som en tilltalande förenklingsåtgärd. Förfaringssättet torde emellertid vara behäftat med tekniskt svårbemästrade brister; dels är passfoto som regel ej av den storlek att det ger rum för en namnteckning — i vart fall icke utan att skymma fotobilden — och dels har fotot oftast en glättad yta, som gör att blåcket ej fastnar på papperet. Överståthållarämbetet ställer sig därför tvivlande till förslaget genomförbarhet.

4. *Giltighetstiden för de vanliga »femårspassen» bestämmes regelmässigt till årsskifte.* En tillämpning av en sådan regel synes överståthållarämbetet ägnad att medföra vissa praktiska och tidsbesparande fördelar.

5. *Familjepassen avskaffas.* Överståthållarämbetet ansluter sig till förslaget att den nuvarande möjligheten för makar att erhålla gemensamt pass bör upphöra; det synes överståthållarämbetet principiellt böra upprätthållas krav på att vuxna personer ha egna individuella pass, vartill kommer att ett gemensamt pass lätt kan medföra komplikationer och besvärligheter då makarna under utlandsresa av någon anledning icke äro tillsammans. Däremot synes det överståthållarämbetet vara alltför restriktivt att icke tillåta att minderåriga barn ej få införas i någon av föräldrarnas pass, dock kan den nu gällande åldern av upp till sexton år förefalla väl hög.

6. *Passansökningsblanketten bör innehålla plats för uppgift, då passet önskas färdigt, och besked bör lämnas om tidpunkt, då passet kan avhämtas.* Passökande hos överståthållarämbetet erhåller alltid vid ansökningens ingivande besked om den tidpunkt, då passet tidigast kan avhämtas. Expeditions-tiden växlar härvid under olika tider av året med hänsyn till den skiftande passansökningsfrekvensen. Det är emellertid synnerligen vanligt, att sökanden förklarar sig icke kunna åtnöjas med den sålunda angivna tidpunkten. Fråga om förtid upptages då till prövning och avgörandet blir, när arbetsläget är pressat, beroende av tyngden av de skäl, sökanden kan åberopa.

Av passökanden på ansökningsblanketten lämnad uppgift om till vilken tid han har behov av passet fyller en praktisk funktion allenast i de fall då passansökningen inges till annan myndighet än den, som skall utfärda passet. Beredes utrymme på blanketten för dylik uppgift, bör till undvikande av missförstånd blankettens text klart utvisa, att sökanden har att avvakta passmyndighetens besked om expeditionstiden.

7. *Präglingsapparaten bör omändras.* Överståthållarämbetet har för sin del icke något yrkande i detta hänseende.

8. *Översyn av förteckningen över titlar på främmande språk.* Överståthål-

larämbetet vill för sin del vitsorda, att en sådan översyn är av behovet påkallad; en träffande översättning av nyare titlar och yrken kräver ofta sådan ingående kännedom om det främmande landets förvaltning och organisation samt dess yrkesspråkbruk, som i allmänhet ej står passmyndigheten till buds.

9. *Översättning till alla de tre förekommande språken göres obligatorisk.* Överståthållarämbetet är benäget att ansluta sig till förslaget såsom ägnat att bidraga till en enhetlig passbehandling.

10. *Uppgift på hemvist bör avse kyrkobokföringsort och icke mantalskrivningsort.* Enligt 4 § andra stycket passkungörelsen skall, där särskilda skäl ej påkalla annat, inställelse ske inför myndighet i den ort, där sökanden har sitt hemvist. Yttrande i passansökningsärende skall enligt 7 § andra stycket samma förordning regelmässigt inhämtas från polismyndigheten i den ort, där sökanden har sitt hemvist. I passet skall införas uppgift om sökandens hemvist. Innebörden av begreppet hemvist är stundom något tvetydig; i regel torde dock avses mantalsskrivningsorten.

Vanligtvis är sökanden mantalsskriven och kyrkoskriven på samma ort. I de jämförelsevis få fall då så icke är förhållandet plägar överståthållarämbetet inhämta utredning om eventuella passhinder från polismyndigheterna i båda orterna och såsom vederbörandes hemvist i passet upptaga kyrkoskrivningsorten, vilken ju överensstämmer med sökandens faktiska bostadsort. Slopandet av uppgift om mantalsskrivningsorten i ansökningsformuläret skulle enligt överståthållarämbetets uppfattning i viss mån innebära en försämring i utredningsavseende.

11. *Polismyndighets vidareändande av dit ingiven passansökan.* Enligt 8 § passkungörelsen skall polismyndighet, efter verkställd utredning, överlämna dit ingivna passansökningshandlingar till passmyndigheten i orten. Förslag har framställts om att passkungörelsen bör kompletteras med en föreskrift, att handlingarna skola översändas till passmyndighet i det län, där sökandens mantalsskrivningsort är belägen. Detta innebär, att, om en passsökande begagnat sig av sin rätt enligt 4 § andra stycket passkungörelsen att, om särskilda skäl så påkalla, inge sin ansökan till polismyndighet i annan ort än den, där han har sitt hemvist, länsstyrelsen i hemvistorten och icke länsstyrelsen i den ort, där polismyndigheten finnes, bör vara rätt passmyndighet.

I konsekvens med det framlagda förslaget skulle, såvitt överståthållarämbetet kan finna, även passmyndighet, som mottagit ansökning från person, mantalsskriven på annan ort, översända ansökningen till passmyndigheten i vederbörandes hemort. Det synes ämbetet som om gällande ordning väl tillgodoser möjligheten att i brådskande fall snabbt utfärda pass. Utredning kan per telefon inhämtas från polismyndigheten i vederbörandes hemort, varefter pass kan utfärdas av myndighet på eller i närheten av den ort, där sökanden uppehåller sig. Det framlagda förslaget och dess härovan angivna konsekvens torde i nu angivet avseende innebära en försämring.

12. *Återkallelse av pass vid intagande på sinnessjukhus.* Enligt 6 § fjärde stycket passkungörelsen må pass ej utfärdas för sökanden utan medgivande av vederbörande läkare, om passmyndigheten har kännedom om att sökanden är intagen å sinnessjukhus. Beträffande återkallelse av pass för sinnessjuk stadgas i 14 § första stycket f), att passmyndighet skall återkalla ännu gällande pass, då myndigheten erhåller kännedom om att pass utfärdats för person, som i 6 § fjärde stycket sägs, oaktat i nämnda stycke avsett medgivande ej lämnats.

Det har framhållits, att passkungörelsen icke ger möjlighet att återkalla gällande pass, som utfärdats redan innan personen i fråga intogs på sinness-

sjukhus. Då detta får anses som en brist och icke synes stå i logisk överensstämmelse med bestämmelserna om pass för sinnessjuka i övrigt, förordar överståthållarämbetet, att pass i nu angivet fall skall kunna återkallas efter begäran av vederbörande läkare vid det sjukhus, där passinnehavaren är intagen eller varifrån han på försök utskrivits.

Det av revisorerna framlagda förslaget om uppläsning i radio och television av en anmodan att anskaffa pass under de delar av året, då frekvensen av passansökningar enligt erfarenheten är lägst, finner överståthållarämbetet väl värt att tagas under övervägande. Ämbetet vill i detta sammanhang framhålla, att ämbetet på olika sätt genom hänvändelser till resebyråerna och genom uttalanden vid tidningsintervjuer etc. plägar vara verksamt i samma avseende. Ämbetet avser nu att i skrivelser till de olika företag, vilka arrangera resor för skolungdomar, betona angelägenheten av att de i broschyrer och andra meddelanden på ett mera framträdande sätt än för närvarande uppmana ungdomarna att söka pass snarast efter det anmälan om resedeltagande skett. Stockholm den 30 januari 1963.

HERBERT HÖKEBERG

Gert Boëthius

Länsstyrelsen i Södermanlands län

Länsstyrelsen ifrågasätter lämpligheten av att — såsom föreslagits — begreppet polismyndighet utvidgas till att omfatta även polisvaktkontor i den mån länsstyrelsen så förordnar. I stället vill länsstyrelsen för sin del förordna, att vid ansökan om pass inställelse må kunna ske å polisstation i den utsträckning polischefen bestämmer, därvid vederbörande polisman skall ha att med eget yttrande vidarebefordra ansökningshandlingarna till polismyndigheten för ärendets vidare behandling jämlikt 7 och 8 §§ passkungörelsen.

Enligt länsstyrelsens mening synes böra övervägas att redan före polisväsendets förstatligande genomföra det av länsstyrelsen framförda förslaget angående behörighet för polismyndighet att i vissa fall meddela förlängning av pass.

I övrigt har länsstyrelsen icke något att erinra i anledning av revisorernas uttalande. Länsstyrelsen tillstyrker sålunda, att statskontoret erhåller i uppdrag att verkställa den av revisorerna föreslagna undersökningen. Det synes emellertid lämpligt att Statens Kriminaltekniska Anstalt, därest så ej redan skett, beredes tillfälle att dessförinnan yttra sig i ärendet.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit landshövdingen Ossian Sehlstedt, landssekreteraren Sven Ekbom, förste länsassessorn B. Löfström och länsassistenten B. Bergström, den sistnämnde föredragande. Nyköping den 30 januari 1963.

OSSIAN SEHLSTEDT

B. Bergström

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Länsstyrelsen i Jönköpings län får härmed förklara, att länsstyrelsen icke har något att erinra mot vad riksdagens revisorer anfört i ämnet.

Detta ärende har handlagts av landssekreteraren Ake Sylwan och e. o. länsnotarien Hjalmar Bladh, den senare föredragande.

ÅKE SYLWAN

Hjalmar Bladh

Länsstyrelsen i Värmlands län

Länsstyrelsen får härmed *dels* överlämna yttrande av Värmlands länsavdelning av Föreningen Sveriges Landsfiskaler, (bilaga), *dels ock* för egen del anföra följande.

Revisorerna ha icke framfört förslag om någon mera genomgripande ändring av bestämmelserna i passkungörelsen. Vad angår bland annat frågan om en decentralisering av rätten att utfärda pass till polismyndigheterna ha revisorerna ifrågasatt, om tidpunkten härför ännu vore inne. I likhet med landsfiskalsföreningen håller länsstyrelsen före, att ett pass är en så betydelsefull legitimationshandling att det är viktigt, att man ej behöver ifrågasätta dess tillförlitlighet. Det måste ur kontrollsynpunkt vara mera tillförlitligt, om två myndigheter (polismyndighet och passmyndighet) granska handlingarna och undersöka, huruvida passhinder föreligger. Skulle utskrivandet av passen anförtros åt polismyndigheterna kommer handskriften i passen att variera i stor utsträckning, vilket synes mindre lämpligt. Man måste utgå från att hos alla polismyndigheter icke finnes tillgång till personal, som är lämpad för utskrivande av pass. Länsstyrelsen anser sig därför icke böra tillstyrka en sådan decentralisering.

Jämlikt 4 § passkungörelsen har passökande att personligen inställa sig inför passmyndighet eller polismyndighet. För underlättande av ansökningsförfarandet för allmänheten anser länsstyrelsen, att sökande bör kunna inställa sig jämväl hos polisman. Enligt länsstyrelsens mening synes passkungörelsen böra ändras, så att generellt bemyndigande för samtliga polismän att mottaga passansökningar lämnas.

Landsfiskalsföreningen har ifrågasatt, om icke möjligheten skulle öppnas för polismyndighet att förlänga pass. Anledningen till att tiden för giltighetstiden av ett pass satts till längst fem år torde vara att passinnehavarens signalement under denna tid i många fall ändras. För personer över förslagsvis 25 år synes ändring av signalement i regel icke vara så framträdande under några år framåt i tiden. Länsstyrelsen är av den uppfattningen, att pass för personer över viss ålder, förslagsvis 25 år, bör kunna från början utfärdas att gälla längst sju år. För personer mellan förslagsvis 10 och 25 år bör passens längsta giltighetstid bestämmas till fem år och för personer under 10 år till längst 3 år. Med hänsyn till det relativt omfattande registrerings- och rapporteringsarbete, som skulle bli en följd av rätten för polismyndigheterna att förlänga pass, anser sig länsstyrelsen icke böra tillstyrka en sådan ändring av passkungörelsen.

Länsstyrelsen delar landsfiskalsföreningens uppfattning att begreppet hemvist bör ändras till att avse kyrkobokföringsort i stället för som för närvarande mantalsskrivningsort.

För barn under 18 år skall enligt 6 § passkungörelsen medgivande till erhållande av pass lämnas av barnets vårdnadshavare. Jämlikt 6 kap. föräldrabalken står barn i äktenskap under båda föräldrarnas vårdnad. Denna bestämmelse äger allmänheten oftast icke kännedom om utan förmenar, att ett medgivande av en av föräldrarna är tillräckligt. Det vore värdefullt, om i själva passformuläret eller i vid detsamma fogad bilaga upplysning lämnades om att för barn i äktenskap under 18 år medgivande att erhålla pass skall lämnas av båda föräldrarna. Vidare vore det värdefullt, om upplysning lämnades om att för det fall rätten förordnat, att barn i äktenskap skall stå under vårdnad av endast en av föräldrarna (i samband med skilsmässa etc.) samtidigt med ingivande av ansökan skall företes rättens utslag.

I övrigt har länsstyrelsen icke funnit anledning framställa några erinringar eller önskemål i fråga om en revision av passkungörelsen.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit förste länsassessorn Geijer och länsassistenten Engstrand, föredragande. Karlstad den 24 januari 1963.

BERTIL GEIJER

G. Engstrand

Bilaga

Yttrande från Värmlands länsavdelning av Föreningen Sveriges Landsfiskaler

När man ifrågasätter ändringar i passkungörelsen i syfte att förenkla proceduren för utbekommande av pass samt förkorta sökandes väntetid för utbekommande av sådan handling, uppkommer i första hand frågan huruvida befogenheten att utfärda pass bör givas även åt de lokala polismyndigheterna. På den punkten ansluter sig länsavdelningen till revisorernas uppfattning och avstyrker en sådan decentralisering. Skälen äro flera. Passet är en viktig legitimationshandling, vars tillförlitlighet ej skall behöva ifrågasättas. Kontrollen bör därför vara mycket noggrann vid utfärdandet och med hänsyn härtill utgör det förhållandet, att ansökningshandlingar för pass i de ojämförligt flesta fallen nu granskas såväl hos den lokala polismyndigheten som hos passmyndigheten, en värdefull dubbelkontroll, som är till fördel för säkerheten. Antalet polismyndigheter i riket är stort och personalorganisationen på deras expeditioner varierar mycket. Det förekommer åtskilliga expeditioner med endast ett biträde. Kvalificerad personal står därför ej alltid till buds för att passen skall kunna utfärdas på ett tillfredsställande sätt, inte minst ifråga om tydlighet i utskrivningen, som lämpligen bör ske med textad stil.

Länsavdelningen har däremot intet att erinra mot att giltighetstiden för ett pass skall kunna bestämmas till längre tid än fem år. Om detta skall ske medelst förlängning, synes ej heller något vara att invända mot att dylik förlängning får meddelas av lokal polismyndighet. Beträffande giltighetstiden kan dock sägas, att om ett pass skall kunna förlängas, exempelvis för en tvåårsperiod (någon lång tidsperiod lär det väl ej bli fråga om, bl. a. för att passfotografiet alltjämt skall nöjaktigt likna passinnehavaren), så finns väl egentligen ej något skäl mot att redan från början sätta giltighetstiden till sju år. Passkungörelsen ger ju möjlighet att återkalla ett pass, där passmyndigheten så provas lämpligt.

Praktiskt vore vidare om i ansökningsformuläret kunde intagas tryck till sådant medgivande från vårdnadshavare, som erfordras för barn under 18 år.

En lättnad för allmänheten vore givetvis, om en bestämmelse av innebörd att passökande kunde inställa sig hos närmast stationerade polisman infördes. Det finnes ingen anledning befara att säkerheten därigenom eftersättes. En polisman med polisskoleutbildning är nog minst lika kvalificerad att upptaga ett signalement, som ett biträde hos passmyndigheten. Tänkbart är väl, att — som revisorerna föreslå — lösa detta genom att låta begreppet polismyndighet i passkungörelsen omfatta även ordinarie polisman. Något bärande skäl för att länsstyrelse skulle utse vissa polismän för detta uppdrag föreligger ej. Så kvalificerat kan uppdraget att mottaga passansökan ej anses vara och ansökningshandlingarna kontrolleras ju därefter. Länsavdelningen förutsätter att sådan ansökan insändes till vederbörande polis-

chef, där handlingarna granskas, varefter de slutligt granskas hos passmyndigheten.

Länsavdelningen vill slutligen understryka, att en ändring av begreppet hemvist till att avse kyrkobokföringsort skulle medföra en icke oväsentlig arbetsbesparing med åtföljande tidsvinst, eftersom kyrkobokföringsorten framgår av de handlingar, som måste ingivas. Särskild undersökning för att kontrollera sökandes mantalsskrivningsort erfordrades då ej. Kristinehamn den 17 januari 1963.

Polisberedningen

Beredningen delar revisorernas uppfattning att passkungörelsen i huvudsak måste anses vara väl lämpad för sitt ändamål och att den noggranna kontroll som föregår utfärdandet av pass bör bibehållas.

Revisorerna har ifrågasatt om inte behörigheten att utfärda pass borde överflyttas från länsstyrelserna till de lokala polismyndigheterna. Från sakliga synpunkter synes betänkligheter knappast behöva hysas mot en överflyttning. Redan f. n. ombesörjer de lokala polismyndigheterna utredningarna i passärenden och avger yttranden över utredningarna. Som framhållits vid revisorernas behandling av frågan blir i allmänhet dessa utredningar och yttranden i verkligheten helt avgörande för länsstyrelsernas beslut. Aktualiseras överflyttningen, såsom beredningen förutsätter, först i samband med polisväsendets förstatligande, torde den ökning av antalet passmyndigheter som en överflyttning medför bli förhållandevis begränsad och inte behöva inge farhågor.

Som framgår av det anförda lär en decentralisering av passärendena till lokala polismyndigheterna inte i nämnvärd mån öka arbetsbelastningen på polischefen, som i allmänhet synes böra besluta i ärendena. Det torde nämligen knappast vara mer betungande för honom att avgöra ärendet än att avge yttrande över den verkställda utredningen.

En decentralisering av passärendena kommer dock att kräva ökning av polismyndigheternas kontorsorganisation. I vilken utsträckning detta blir fallet kan emellertid inte bedömas utan närmare undersökning. Bedömningen påverkas bl. a. av i vad mån arbetsrutinerna vid ärendenas handläggning kan förenklas; en långt driven förenkling och standardisering är självfallet ägnad att reducera personalbehoven. En utredning i detta hänseende synes under alla förhållanden böra komma till stånd. Möjligheten att från polischef till underordnad polisman delegera vissa på passmyndighet ankommande åtgärder kan vidare eventuellt leda till minskad personalåtgång för ärendenas behandling. De härom framförda förslagen ligger för övrigt helt i linje med beredningens allmänna målsättning för handläggningen av polismyndighetsärenden. I detta sammanhang vill beredningen dock framhålla, att delegation ingalunda som revisorerna förutsatt nödvändiggör utvidgning av det formella begreppet polismyndighet. Med hänsyn till angelägenheten att detta begrepp får såvitt möjligt enhetlig innebörd inom hela författningsområdet, bör det enligt beredningens bestämda uppfattning inte komma ifråga att göra en särbestämning i passkungörelsen.

För allmänheten synes decentraliserad handläggning av passärendena erbjuda fördelar. I regel kan man räkna med kortare handläggningstider än nu. Allmänhetens nödvändiga personliga kontakt med passmyndigheterna underlättas, särskilt om befogenheten att motta passansökan och utlämna pass delegeras till arbetsgrupper (polisvaktkontor). För att ytterligare till-

godose kraven på service åt allmänheten bör möjligheterna att utlämna pass genom postverkets förmedling undersökas.

Beredningen tillstyrker alltså utredning i de hänseenden riksdagens revisorer angivit. Enligt beredningens mening bör det emellertid uppdragas åt beredningen att närmare undersöka lämpligheten att i samband med polisväsendets förstatligande decentralisera avgörandena i passärenden från de nuvarande passmyndigheterna till polismyndigheterna och att delegera viss handläggning av passärenden till arbetsgrupp eller motsvarande arbetsenhet. Detta ligger helt i linje med beredningens uppgift att utreda och avgränsa polisens arbetsuppgifter i det framtida statliga polisväsendet. Först sedan ställning tagits i dessa frågor bör utredning ske rörande förutsättningarna för förenkling av passkungörelsen och de i anslutning till denna tillämpade arbetsrutinerna. Uppdraget att verkställa utredning i sistnämnda avseende bör lämnas polisväsendets organisationsnämnd, såvida passärendena decentraliseras till polismyndigheterna, och i annat fall statskontoret.

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna H. A. Enhörning, N. O. Frykholm, K. J. Lindell, K. J. H. Lindroth, J. Rundberg, G. A. L. Thulin och L. B. Waesterberg samt ledamoten i den rådgivande nämnden, ledamoten av riksdagens andra kammare H. L. Gustafsson. Experten G. R. Berggren har varit föredragande i ärendet. Stockholm den 28 januari 1963.

CARL G. PERSSON

Börje Alpsten